

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Hannah Svensson

Edition innan rättegång i konkurrensrättsliga skadeståndsprocesser

En analys av hur svensk processrätt förhåller sig
till effektivitetsprincipen

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Marja-Liisa Öberg

Termin: VT 26

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar	7
1 Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar.....	9
1.3 Metod och material.....	10
1.4 Avgränsningar	12
1.5 Forskningsläge.....	13
1.6 Disposition.....	14
2 Konkurrensrättsligt skadestånd i ljuset av effektivitetsprincipen	15
2.1 Introduktion	15
2.2 En unionsrättslig rätt till skadestånd.....	16
2.3 Harmonisering genom skadeståndsdirektivet.....	19
2.3.1 Bakgrund till direktivet	19
2.3.2 Direktivets bestämmelser och karaktär	20
2.4 Nationell processuell autonomi	21
2.5 Effektivitetsprincipen	24
2.5.1 EU-domstolens tillämpning av effektivitetsprincipen	24
2.5.2 Slutsatser	28
3 Föregående editionstalan	30
3.1 Förhållande till effektivitetsprincipen	30
3.2 Potentiella utmaningar.....	33
4 Svensk processrätt och dess begränsningar för rätten till skadestånd	36
4.1 Bevisutlämning i konkurrensrättsliga skadeståndsprocesser	36
4.2 En moment 22-situation?.....	38
4.3 Krav på stämningsansökans innehåll.....	39
4.3.1 Bestämt yrkande	40
4.3.2 Redogörelse för de omständigheter som åberopas till grund för yrkandet.....	41
4.3.2.1 Beskrivning av grunderna.....	42
4.3.2.2 Avvisning	44
4.3.3 Bevisning och behörighet.....	45
4.4 Alternativa sätt att få tillgång till information.....	46
4.4.1 Bevissäkringsregeln i 41 kap. RB	46

4.4.2	Begäran om allmän handling	48
5	Slutsatser.....	50
6	Avslutande diskussion	52
	Källförteckning	55

Summary

Despite the long-standing availability of damages claims under Swedish competition law, such disputes remain uncommon. The same was true for a long time in other EU Member States, even though the Court of Justice of the European Union recognized the right to damages as early as 2001. A central procedural challenge is that injured parties often lack access to the evidence they need. The Damages Directive grants parties, under certain circumstances, access to evidence held by the defendant or a third party.

The Swedish legislature has interpreted the Directive to mean that the provisions on disclosure of evidence apply only once proceedings have been initiated. The purpose of this thesis is to examine whether such an arrangement is compatible with the EU principle of effectiveness. To achieve this purpose, the thesis analyses how the principle of effectiveness is applied in the field of private enforcement of competition law, how it relates to the question of pre-trial disclosure, and how the absence of such a possibility in Swedish procedural law affects the exercise of the right to claim competition law damages. The research questions are addressed through the application of the legal dogmatic and EU law methods.

The analysis shows that the likelihood of intervention by the Court of Justice of the European Union is greater where the issue is closely connected to the exercise of the right to competition law damages, particularly where it directly affects that right, such as limitation rules. The possibility of requesting disclosure before proceedings are initiated may be of considerable importance for the exercise of the right to damage. The thesis identifies three difficulties that may arise where injured parties cannot request disclosure before proceedings are initiated: that the claim is not admitted for consideration, that the claim ultimately cannot be substantiated, or that no claim is brought at all due to insufficient incentives. The extent of these problems depends on the circumstances of the individual case, including the type of infringement and the action taken, as well as the position of the injured party.

An injured party intending to bring a damages action in Sweden risks being affected by the first and third difficulties. Without the possibility of requesting disclosure before proceedings have been initiated, there is a risk that the injured party will be unable to draft the summons application in accordance with Swedish law, which may result in the claim being dismissed. Furthermore, the current regulatory framework often leaves injured parties without sufficient incentives to initiate a claim. Consequently, Swedish procedural law may, in some cases, make it very difficult, perhaps even excessively so, to exercise the right to damages.

Sammanfattning

Konkurrensrättsliga skadeståndsprocesser förekommer sällan i Sverige, trots att möjligheten att erhålla skadestånd på konkurrensrättslig grund har funnits länge i svensk rätt. Detsamma gällde under lång tid även i övriga EU-medlemsstater, fastän Europeiska unionens domstol erkände rätten till skadestånd redan år 2001. En central processuell utmaning är att skadelidande ofta saknar tillgång till nödvändig bevisning. Skadeståndsdirektivet ger därför en part möjlighet att under vissa omständigheter få tillgång till bevisning som finns hos svaranden eller tredje part.

Den svenska lagstiftaren har tolkat direktivet som att bestämmelserna om bevisutlämning endast är tillämpliga efter att talan har väckts. Syftet med uppsatsen är att undersöka huruvida en sådan ordning är förenlig med den unionsrättsliga effektivitetsprincipen. För att uppnå detta syfte utreds hur effektivitetsprincipen tillämpas inom konkurrensskadeståndsrätten, hur frågan om en föregående editionstalan förhåller sig till denna princip och hur avsaknaden av en sådan möjlighet i svensk processrätt påverkar utövandet av rätten till konkurrensrättsligt skadestånd. Frågeställningarna besvaras genom tillämpning av den rättsdogmatiska och EU-rättsliga metoden.

Utredningen visar att sannolikheten för ingripande från Europeiska unionens domstol är större när frågan ligger nära utövandet av rätten till konkurrensrättsligt skadestånd, särskilt när den direkt påverkar den materiella rätten, såsom preskriptionsregler. Möjligheten att begära edition innan rättegång kan ha stor betydelse för utövandet av rätten till skadestånd. I uppsatsen identifieras tre svårigheter som kan uppstå utan en sådan möjlighet: att talan inte tas upp till prövning, att anspråket inte i slutändan kan styrkas eller att anspråket inte väcks alls på grund av otillräckliga incitament. Hur stora problemen blir beror dock på omständigheterna i det enskilda fallet, exempelvis typen av överträdelse, talans karaktär samt vilken aktör som har lidit skada.

En skadelidande som avser att väcka en skadeståndstalan i Sverige riskerar att möta den första och den tredje svårigheten. Utan möjlighet att begära edition före rättegång finns en risk att skadelidande inte kan utforma stämningsansökan i enlighet med de krav som ställs i svensk processrätt, vilket kan leda till att talan avvisas. Dessutom medför regleringen i dess nuvarande utformning att skadelidande många gånger inte har tillräckligt incitament att initiera en talan. Slutsatsen är därför att svensk processrätt i vissa situationer kan göra det väldigt svårt, kanske till och med orimligt svårt, att utöva rätten till skadestånd.

Förord

Då var det även dags för mig att skriva förord och med vemod avsluta fem otroliga år i Lund.

Jag vill börja med att tacka min handledare Marja-Liisa Öberg för alla kloka råd vid författandet av den här uppsatsen.

Ett stort tack vill jag även rikta till Madeleine Lindström för att du har tagit dig tid att läsa igenom detta arbete. Såklart även för att du är en av dem som har bidragit till att göra min studietid så fantastisk som den har varit.

Jag vill även tacka min familj, mamma, pappa och Oscar, för allt stöd ni har gett mig genom åren. And you, Dennis, for cheering me on during my thesis and in life. Utan er vore jag ingenting!

Det är många som har bidragit till att jag kommer att minnas min studietid med stor glädje. Kompisar på juristprogrammet, grannarna i korridoren, vännerna jag haft med mig sedan innan och många fler. Ett stort tack till er alla.

Nu väntar nya äventyr i arbetslivet!

23 maj 2026, Stockholm.

Hannah Svensson

Förkortningar

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 om domstols behörighet och erkännande och verkställighet på privaträttens område	Bryssel I-förordning
Europeiska unionens domstol	EU-domstolen
Europeiska kommissionen	EU-kommissionen
Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt	FEUF
Konkurrensskadelag (2016:964)	KSL
Konkurrenslag (2008:579)	KL
Nytt Juridiskt Arkiv	NJA
Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)	OSL
Patent- och marknadsdomstolen	PMD
Proposition	Prop.
Rättegångsbalken	RB
Direktiv 2014/104/EU om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell rätt för överträdelser av medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrättsliga bestämmelser	Skadeståndsdirektivet
Statens offentliga utredningar	SOU

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under hösten 2025 höll Patent- och marknadsdomstolen (PMD) huvudförhandling i det uppmärksammade målet *Google/PriceRunner*¹. I målet har Klarna (PriceRunner) yrkat ersättning om cirka 80 miljarder kronor för skada som bolaget hävdar att det lidit till följd av att Google missbrukat sin dominerande ställning på marknaden för sökmotorer.² Mål om skadestånd på konkurrensrättslig grund är ovanliga i Sverige.³ Detsamma har länge varit fallet även i övriga EU-medlemsstater, fastän Europeiska unionens domstol (EU-domstolen) erkände en unionsrättslig rätt till konkurrensrättsligt skadestånd redan år 2001.⁴

En kärande som väcker talan om skadestånd på konkurrensrättslig grund står inför flera utmaningar, ofta av processuell karaktär.⁵ Skadeståndsdirektivets⁶ bestämmelser adresserar några av dessa, men regleringen är inte uttömmande. I avsaknad av unionsbestämmelser ska nationella domstolar som prövar konkurrensrättsliga skadeståndsanspråk tillämpa nationella processuella regler. Dessa får dock inte utformas eller tillämpas på ett sätt som gör det i praktiken omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till full ersättning för skada som orsakats av en konkurrensrättslig överträdelse (effektivitetsprincipen), eller vara mindre fördelaktiga än de regler som tillämpas vid liknande skadeståndsmål till följd av överträdelser av nationell rätt (likvärdighetsprincipen).⁷

Ett exempel på en utmaning som skadeståndsdirektivet hanterar är att skadelidande ofta saknar tillgång till nödvändig bevisning, eftersom denna typiskt sett innehas av svaranden eller tredje part.⁸ Medlemsstaterna åläggs att se till att nationella domstolar, på begäran av en kärande som har lagt fram en tillräckligt utförlig motivering, kan förelägga svaranden eller tredje part att lämna ut relevanta bevis som de förfogar över (artikel 5.1 i direktivet). Motvarande rätt tillkommer även svaranden.

En fråga som diskuterats i litteraturen och som behandlats olika i medlemsstaterna är huruvida direktivet endast ålägger medlemsstaterna att säkerställa

¹ Se PMT 1860–22.

² Se Stockholms tingsrätt vid Sveriges domstolar, 'Uppmärksammade mål' <<https://www.domstol.se/stockholms-tingsratt/om-tingsratten/aktuellt/uppmarksamade-mal/>> (besökt 2026-05-19).

³ Se t.ex. Radetzki (2023) Förord; Simonsson (2021) s. 18.

⁴ Jfr Radetzki (2023) Förord; Simonsson (2021) s. 18; Hitchings (2023) s. 1.

⁵ Se Truli (2016) s. 311 för ett antal exempel.

⁶ Direktiv 2014/104/EU om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell rätt för överträdelser av medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrättsliga bestämmelser.

⁷ Se artikel 4 och skäl 11–12 i skadeståndsdirektivet.

⁸ Jfr skäl 14–15 i skadeståndsdirektivet.

att nationella domstolar kan förelägga parter att lämna ut bevis i samband med en pågående rättegång eller om det även omfattar utlämnande av bevis innan en rättegång har inletts.⁹ I det nyligen meddelade avgörandet i *Melía* klargjorde EU-domstolen att artikel 5.1, tolkad enligt dess ordalydelse, systematik och ändamål, även omfattar en editionstalan som väcks innan en skadeståndsprocess har inletts, när en sådan föreskrivs i nationell rätt.¹⁰ Domstolen tog dock inte ställning till frågan om huruvida skadeståndsdirektivet ålägger medlemsstaterna att införa en sådan möjlighet, eftersom denna redan förelåg i den nationella lagstiftning som var föremål för prövning.¹¹

I svensk rätt är möjligheten att begära edition i huvudsak begränsad till situationer där en rättegång har inletts enligt reglerna i 38 kap. rättegångsbalken (RB). Ett undantag är möjligheten att säkra bevis till framtida säkerhet enligt 41 kap. RB. Sådan bevissäkring förutsätter dock att det föreligger fara för att beviset ska gå förlorat eller endast med svårighet kunna föras (41 kap. 1 § RB), vilket inte krävs enligt skadeståndsdirektivet. *Melía*-domen väcker frågor om hur bevissäkringsregeln ska förstås i förhållande till direktivet. Mot bakgrund av den betydelse som skadelidandes tillgång till bevis kan ha i konkurrensrättsliga skadeståndsprocesser uppkommer även frågan hur avsaknaden av en möjlighet till edition före rättegång förhåller sig till de unionsrättsliga krav som ställs på nationella processuella regler. Även om direktivet inte ålägger medlemsstaterna att införa en sådan mekanism, är det möjligt att effektivitetsprincipen ändå kräver en sådan ordning för att utövandet av rätten till skadestånd inte ska bli i praktiken omöjligt eller orimligt svårt.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att klargöra hur den svenska lagstiftningen, som inte möjliggör edition innan en rättegång inletts, förhåller sig till den unionsrättsliga effektivitetsprincipen.

För att uppnå syftet kommer följande frågeställningar att besvaras:

1. Hur tillämpas effektivitetsprincipen inom konkurrensskadeståndsrätten?
2. Hur förhåller sig frågan om en föregående editionstalan till effektivitetsprincipen?
3. Hur påverkar avsaknaden av en sådan möjlighet i svensk processrätt utövandet av rätten till konkurrensrättsligt skadestånd?

⁹ Se t.ex. Vallines García (2020) s. 153 och 156; Andersson (2018) s. 137.

¹⁰ Se C-286/24 *Melía*, ECLI:EU:2026:49 p. 27–48.

¹¹ Se C-286/24 *Melía*, ECLI:EU:2026:49 p. 22.

1.3 Metod och material

Arbetet är skrivet utifrån en rättsdogmatisk metod, vilket innebär att gällande rätt fastställs med ledning av de traditionellt accepterade rättskällorna.¹² Vid fastställandet av gällande svensk rätt har svaren sökts i lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och litteratur.¹³ Framför allt har lagtext och förarbeten behandlats, eftersom relevant praxis från prejudikatinstanserna är sparsam. Litteratur har använts som ett komplement i tolkningen av lagtexten. Vid fastställandet av gällande EU-rätt utgår arbetet från den EU-rättsliga rättskälleläran, som skiljer sig från den svenska. I litteraturen hänvisas därför ibland till en särskild EU-rättslig metod.¹⁴

Centralt för arbetet är konkurrensreglerna i artiklarna 101 och 102 i Fördraget om Europeiska unionen funktionssätt (FEUF), som rätten till skadestånd vilar på.¹⁵ Fördraget utgör en del av EU:s primärrätt, som är unionsrättens överordnande rättskälla.¹⁶ EU-domstolen har fastslagit att fördragets bestämmelser kan ha direkt effekt, vilket innebär att de kan åberopas direkt av enskilda inför nationella domstolar.¹⁷ Detta gäller bland annat konkurrensreglerna.¹⁸ Primärrätten utgör en bindande rättskälla, vilket innebär att rättstillämparen är skyldig att iaktta den.¹⁹ Vid en eventuell konflikt med nationell rätt har EU-rätten företräde.²⁰ Principerna om direkt effekt och unionsrättens företräde har tillsammans ansetts innebära en skyldighet för medlemsstaterna att säkerställa unionsrättens effektiva genomslag på nationell nivå.²¹ Detta gäller följaktligen även rätten till konkurrensrättsligt skadestånd.

Primärrättens innehåll kompletteras och formas genom allmänna rättsprinciper, som också utgör en bindande rättskälla inom unionsrätten.²² I arbetet analyseras svensk rätt i förhållande till den unionsrättsliga effektivitetsprincipen, som har erkänts som en allmän rättsprincip.²³ För att utreda hur effektivitetsprincipen tillämpas inom konkurrensskadeståndsrätten samt i förhållande till en föregående editionstalan utgår arbetet i stor utsträckning från EU-

¹² Se Kleineman (2025) s. 25.

¹³ Se Kleineman (2025) s. 25.

¹⁴ Jfr Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 36.

¹⁵ Se avsnitt 2.2.

¹⁶ Se Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 42.

¹⁷ Se C-26/62 *Van Gend & Loos*, ECLI:EU:C:1963:1; Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 171.

¹⁸ Se C-127/23 *BRT mot SABAM*, ECLI:EU:C:1974:6 p. 16.

¹⁹ Se Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 40.

²⁰ Se C-6/64 *Costa mot ENEL*, ECLI:EU:C:1964:66; Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 173.

²¹ Se Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 173 ff.

²² Se Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 40 och 44.

²³ Se t.ex. Law & T. Nowak (2020) s. 37.

domstolens rättspraxis. Även denna utgör i princip en bindande rättskälla för den nationella rättstillämparen.²⁴

Allmänna rättsprinciper och EU-domstolens rättspraxis, det vill säga de oskrivna rättskällorna, har en starkare ställning inom unionsrätten än i svensk rätt.²⁵ Även i svensk rätt finns visserligen allmänna rättsprinciper. Behovet av att använda dem är dock mindre, eftersom lagstiftningen och dess förarbeten är mer fullständiga i jämförelse med unionsrätten, där den skrivna rätten inte ger svar på alla frågor.²⁶ EU-domstolen har därmed fått en viktig kompletterande funktion till lagstiftaren genom sin uppgift att täppa till luckor i lagen.²⁷ På många områden består gällande rätt till övervägande del av EU-domstolens rättspraxis.²⁸ Så var länge fallet inom konkurrensskadeståndsrätten.²⁹ Vid studier av EU-domstolens rättspraxis räcker det inte att enbart granska enskilda formuleringar i EU-domstolens domskäl. Rättsfallen måste studeras utifrån den helhet som de sammantaget bildar.³⁰

För att besvara frågeställningarna tillämpas vidare skadeståndsdirektivets bestämmelser, som hör till EU:s bindande sekundärrätt³¹, samt ett antal vägledande rättskällor. De vägledande rättskällorna är inte bindande för rättstillämparen. Likväl används generaladvokaternas förslag till avgöranden, skadeståndsdirektivets förarbeten och skäl samt den EU-rättsliga doktrinen som ett komplement vid tolkningen av gällande rätt.³²

Generaladvokaternas förslag till avgöranden har använts för att belysa argument avseende tolkningen av EU-rätten.³³ Likaså den EU-rättsliga doktrinen. De förarbeten som använts, EU-kommissionens förberedande utredningar, har framför allt använts för att inhämta information om vad som kännetecknar konkurrensrättsliga skadeståndsprocesser. Eftersom EU:s lagstiftningsprocess i större utsträckning präglas av förhandlingar och kompromisser än den svenska, tillmäts lagförarbeten inte samma betydelse för att fastställa vad som utgör gällande rätt³⁴ och har därför inte i första hand använts för detta ändamål.

Syftet med uppsatsen är att beskriva rättsläget som det är (*de lege lata*).³⁵ En löpande analys genomförs och slutsatserna sammanfattas i uppsatsens femte kapitel. I det sjätte och sista kapitlet förs även en avslutande diskussion som

²⁴ Se Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 40.

²⁵ Jfr Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 40.

²⁶ Jfr Hettne & Otken Eriksson s. 37 f.

²⁷ Jfr Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 58 f.

²⁸ Se Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 40.

²⁹ Se kapitel 2.

³⁰ Se Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 37.

³¹ Jfr artikel 288 FEUF; Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 42.

³² Jfr Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 42.

³³ Jfr Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 119.

³⁴ Se Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 113 f.

³⁵ Se Kleineman (2025) s. 44.

delvis går utöver uppsatsens huvudsakliga syfte, där viss *de lege ferenda*-argumentation, alltså lösningsförslag på problem som ännu tycks vara olösta, inryms.³⁶ GAI-verktyg har använts för språkkorrigerings, korrekturläsning och som underlag för översättning.³⁷

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen utreder hur svensk processrätt, som inte möjliggör edition innan rättegång har inletts, förhåller sig till effektivitetsprincipen. Möjliga implikationer av *Melia*-domen behandlas inte, det vill säga om 41 kap. RB innebär att svensk rätt anses föreskriva en möjlighet till en särskild editionstalan som enligt *Melia*-domen omfattas av skadeståndsdirektivets tillämpningsområde och, i så fall, vad detta hade inneburit. Inte heller behandlas frågan om EU-domstolen senare kan förväntas fastställa att artikel 5.1 i skadeståndsdirektivet ålägger medlemsstaterna att även möjliggöra edition innan rättegång har inletts.

Även förhållandet till andra unionsrättsliga principer och krav hade kunnat undersökas. Här kan nämnas likvärdighetsprincipen, kravet på ett effektivt domstolsskydd³⁸ och det allmänna kravet på att konkurrensreglerna får en full och ändamålsenlig verkan. Det är värt att notera att gränsdragningen mellan dessa principer och krav inte alltid är helt tydlig. Dessutom kombinerar EU-domstolen ofta flera principer. Till exempel har domstolen anfört att en lagstiftning som medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till skadestånd medför att skadelidande berövas sin rätt till ett effektivt domstolsskydd³⁹, eller i andra fall att en sådan lagstiftning undergräver konkurrensreglernas fulla verkan.⁴⁰

Särskilt intressant för vidare forskning är frågan om förhållandet till kravet på konkurrensreglernas fulla och ändamålsenliga genomslag, eftersom detta delvis aktualiserar andra överväganden. Tanken är att möjligheten att begära skadestånd på konkurrensrättslig grund ska ha en avskräckande effekt och fungera som ett komplement till den offentligrättsliga tillämpningen av konkurrensreglerna.⁴¹ Strävan är att regelsystemen för privat respektive offentlig tillämpning av konkurrensreglerna ska samordnas så att det ena systemet inte utvecklas på bekostnad av det andra.⁴² Å ena sidan kan möjligheten att få tillgång till bevisning redan innan en skadeståndstalan väcks tänkas förbättra

³⁶ Se Kleineman (2025) s. 44.

³⁷ ChatGPT, Microsoft Copilot och Grammarly.

³⁸ Se skäl 4 i skadeståndsdirektivet; artikel 19.1 andra stycket fördraget om den Europeiska unionen; artikel 47 första stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

³⁹ Se t.ex. C-253/23 *ASG* 2, ECLI:EU:C:2025:40 p. 95.

⁴⁰ Se t.ex. C-637/17 *Cogeco Communications*, ECLI:EU:C:2019:263 p. 49.

⁴¹ Se t.ex. C-453/99 *Courage och Crehan*, ECLI:EU:2001:465 p. 26–27. Jfr också skäl 1–3 i skadeståndsdirektivet.

⁴² Jfr t.ex. skäl 6 i skadeståndsdirektivet.

förutsättningarna för att driva skadeståndsanspråk, vilket i sin tur förstärker skadeståndets avskräckande effekt och kompletterande funktion. Å andra sidan kan en sådan möjlighet, beroende på hur den utformas, riskera att störa konkurrensmyndigheternas utredning och på så sätt hämma den offentligt grättsliga tillämpningen.⁴³

En angränsande fråga är hur möjligheten att begära edition innan rättegång har inletts ska förstås i förhållande till direktivets och konkurrensskadelagens (2016:964) (KSL) syften. En sådan möjlighet kan nämligen även föra med sig icke-önskvärda effekter, såsom risk för missbruk och läckage av företags-hemligheter, vilket tvärtom har en hämmande effekt på konkurrensen.⁴⁴ I litteraturen har det även ifrågasatts om avsaknaden av en liknande möjlighet uppfyller syftet att skadeståndsprocesserna ska vara självgående, eftersom de generellt måste följa konkurrensmyndighetens utredning. Frågan har också lyfts huruvida lagstiftningen verkligen garanterar var och en rätt att kräva skadestånd, eftersom alla inte nödvändigtvis har en realistisk möjlighet att göra det.⁴⁵

Harmoniseringen av konkurrensskadeståndsrätten syftar även till att förbättra den inre marknadens funktion genom att säkerställa ett likvärdigt skydd inom hela unionen för alla som har lidit en konkurrensrättslig skada.⁴⁶ Givet att medlemsstaterna har infört olika lösningar vad gäller möjligheten att få tillgång till bevisning i syfte att förbereda en skadeståndstalan, är det möjligt att rättigheten inte får ett likvärdigt skydd i alla medlemsstater, vilket är oförenligt med syftet att säkerställa den inre marknadens funktion.

1.5 Forskningsläge

Svensk litteratur om konkurrensrättsligt skadestånd är, till min kännedom, fortfarande relativt begränsad.⁴⁷ I den utländska litteraturen finns desto mer skrivet.⁴⁸ Flera författare har behandlat frågor om nationell processuell autonomi och effektivitetsprincipen inom konkurrensskadeståndsrätten.⁴⁹ Även skadeståndsdirektivets regler om bevisutlämning har diskuterats av många författare⁵⁰, inbegripet frågan om bevisutlämning innan rättegång har inletts.⁵¹

Frågan om hur en nationell lagstiftning som inte tillhandahåller en möjlighet att begära edition innan talan har väckts förhåller sig till den unionsrättsliga

⁴³ Jfr t.ex. SOU 2004:10 s. 106.

⁴⁴ Se Slotte (2017) s. 70; prop. 2004/05:117 s. 43 f.

⁴⁵ Se Slotte (2017) s. 70.

⁴⁶ Jfr artikel 1.1 och skälen 7–9 i skadeståndsdirektivet.

⁴⁷ Se t.ex. Wahl (2000), Karlsson & Osen Bergqvist (2022) & Bernitz (2019).

⁴⁸ Se t.ex. J. Rodger, Sousa Ferro & Marcos (2023); Parcu, Monti & Botta (2018)

⁴⁹ Se t.ex. Hitchings (2023); Hjærtström & Nowag (2019); Van Cleyenbreugel (2016).

⁵⁰ Se t.ex. Caro de Sousa (2024).

⁵¹ Se t.ex. Marcos (2023); Andersson (2019).

effektivitetsprincipen verkar än så länge vara outforskad – i vart fall i förhållande till svensk lagstiftning. Slotte har dock berört frågan om hur avsaknaden av ett institut för *pre-trial disclosure of evidence* förhåller sig till skadeståndsdirektivets ändamål.⁵² Vallines García har vidare analyserat om en tolkning av artikel 5.1 i skadeståndsdirektivet, som utesluter möjligheten att begära edition innan talan väckts, är förenlig med rätten till ett effektivt rättsmedel.⁵³

1.6 Disposition

I nästa kapitel (*kapitel 2*) ges inledningsvis en kort introduktion till konkurrensskadeståndsrätten, där bland annat rättsutvecklingen genom EU-domstolens praxis och antagandet av skadeståndsdirektivet beskrivs. Därefter undersöks vilket utrymme som medges för nationell processuell autonomi inom konkurrensskadeståndsrätten och hur EU-domstolen har tillämpat effektivitetsprincipen. Följaktligen besvaras uppsatsens första frågeställning.

I *kapitel 3* undersöks hur effektivitetsprincipen relaterar till frågan om en föregående editionstalan, bland annat med hänsyn till slutsatserna i kapitel 2 om EU-domstolens tillämpning av principen på området. Följaktligen besvaras uppsatsens andra frågeställning.

I *kapitel 4* behandlas den svenska lagstiftningen om bevisutlämning i konkurrensskadeståndsrättsliga mål. Kapitlet undersöker hur den svenska lagstiftningen förhåller sig till de krav som eventuellt följer av effektivitetsprincipen. Följaktligen besvaras uppsatsens tredje frågeställning.

I *kapitel 5* sammanfattas slutsatserna från utredningen och uppsatsens övergripande fråga besvaras. Slutligen följer en avslutande diskussion i *kapitel 6* där ett antal nya frågor som slutsatserna aktualiserar diskuteras.

⁵² Se Slotte (2017) s. 69 f.

⁵³ Se Vallines García (2020) s. 156.

2 Konkurrensrättsligt skadestånd i ljuset av effektivitetsprincipen

2.1 Introduktion

Konkurrensreglerna erkändes tidigt ha direkt effekt, vilket innebär att de kan åberopas av enskilda inför nationella domstolar.⁵⁴ Den privata tillämpningen av konkurrensreglerna (*private enforcement*) omfattar talan om ogiltighet och skadestånd. Taleformernas främsta funktion är att säkerställa det konkurrensrättsliga regelverkets praktiska genomslag genom att komplettera den offentlighetsrättsliga tillämpningen av reglerna (*public enforcement*).⁵⁵ Till skillnad från ogiltighetstalan, som direkt kommer till uttryck i artikel 101.1 i FEUF, innehåller fördragen ingen uttrycklig rätt till konkurrensrättsligt skadestånd. I stället har rätten till skadestånd vuxit fram genom EU-domstolens praxis, vilket behandlas närmare i nästa avsnitt.⁵⁶ Även innan en unionsrättslig rätt till skadestånd etablerades fanns en sådan rätt i svensk konkurrenslagstiftning. Den tidigare bestämmelsen har dock nu ersatts av KSL, som implementerar skadeståndsdirektivet i svensk lagstiftning.⁵⁷

Rätten att begära ersättning för konkurrensrättslig skada tillkommer var och en – såväl fysiska som juridiska personer.⁵⁸ Skadeståndet ska försätta den skadelidande i samma ställning som om överträdelsen aldrig hade ägt rum och omfattar därför ersättning för faktisk skada och utebliven vinst samt ränta (artikel 3.2 i skadeståndsdirektivet). En konkurrensrättslig överträdelse kan få olika konsekvenser för olika aktörer, vilket Karlsson och Osen Bergqvist har illustrerat genom flera exempel. Ett exempel är förluster till följd av överprissättning.⁵⁹ Sådana merkostnader kan drabba både direkta köpare, det vill säga överträdarens avtalsparter, och indirekta köpare. I det senare fallet har den direkta köparen övervältrat hela eller delar av överpriset på sina kunder, exempelvis slutkonsumenter.⁶⁰

Även underprissättning kan ge upphov till skada, exempelvis genom att kostnaderna för inträde eller expansion på en marknad ökar för överträdarens konkurrenter.⁶¹ Vidare kan en återförsäljare, till följd av ett avtal med en leverantör, hindras från att sälja leverantörens produkter utanför en viss marknad

⁵⁴ C-127/23 *BRT mot SABAM*, ECLI:EU:C:1974:6 p. 16.

⁵⁵ Se Bernitz (2019) s. 220.

⁵⁶ Se avsnitt 2.2.

⁵⁷ Se prop. 2016/17:9 s. 24.

⁵⁸ Se artikel 3.1 och skäl 13 i skadeståndsdirektivet.

⁵⁹ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1047.

⁶⁰ Jfr Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1071. Se också artikel 12.1 i direktivet.

⁶¹ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1047.

eller begränsas i sin prissättning. Detta kan leda till utebliven försäljning och därmed utebliven vinst.⁶²

Ansvar för skada åvilar det företag som har begått överträdelsen. Om flera företag har begått överträdelsen tillsammans, ansvarar de solidariskt för denna (artikel 11.1 i skadeståndsdirektivet). För att skadeståndsansvar ska uppkomma krävs att skadelidande visar i) att en överträdelse av konkurrensreglerna har skett, ii) att överträdelsen har orsakat skada och iii) att det finns ett orsakssamband mellan överträdelsen och skadan.⁶³ I svensk rätt uppställs dessutom ett krav på uppsåt eller oaktsamhet hos överträdaren (2 kap. 1 § KSL).

Skadeståndsgrundande överträdelser kan avse såväl nationella som unionsrättsliga konkurrensregler. Det kan alltså röra sig om ett förbjudet konkurrensbegränsande samarbete enligt 2 kap. 1 § konkurrenslagen (2008:579) (KL) respektive artikel 101 FEUF, eller ett missbruk av dominerande ställning enligt 2 kap. 7 § KL respektive artikel 102 FEUF.⁶⁴ Unionsrätten ställer dock endast krav på hur de nationella konkurrensreglerna ska tillämpas när överträdelsen påverkar handeln mellan medlemsstaterna.⁶⁵

Skadelidande kan antingen väcka en självständig skadeståndstalan (*stand-alone-talan*) eller en talan som följer ett beslut om en överträdelse av en konkurrensmyndighet eller EU-kommissionen (*follow-on-talan*). I det senare fallet har överträdelsebeslutet positiv rättskraft i skadeståndstalan (5 kap. 9 § KSL), vilket innebär att skadelidande inte behöver visa förekomsten av en överträdelse utan endast att överträdelsen har orsakat skada.⁶⁶

2.2 En unionsrättslig rätt till skadestånd

Startskottet för utvecklingen av den unionsrättsliga rätten till konkurrensrättsligt skadestånd var EU-domstolens avgörande i *Courage*.⁶⁷ Bakgrunden till målet var en nationell tvist i Storbritannien mellan bryggeriet Courage och pubägaren Bernard Crehan.⁶⁸ Crehan var enligt avtal med Courage bunden att göra alla sina ölinköp hos bryggeriet. När han underlät att betala bryggeriets fakturor väckte Courage talan mot honom med yrkande om betalning. Crehan bestred betalningsskyldigheten och gjorde gällande att inköpsskyldigheten stred mot artikel 101 i FEUF⁶⁹. Dessutom genstämde han Courage med

⁶² Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1047.

⁶³ Jfr skäl 11 i skadeståndsdirektivet; C-295/04 *Manfredi*, ECLI:EU:C:2006:461 p. 101.

⁶⁴ Jfr artikel 1.1 och 2.1 i skadeståndsdirektivet; 1 kap. 1–2 §§ KSL.

⁶⁵ Se skäl 10 i skadeståndsdirektivet.

⁶⁶ Se Carlsson (2026) kommentaren till 5 kap. 9 §.

⁶⁷ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465.

⁶⁸ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465, p. 2.

⁶⁹ Dåvarande artikel 85 i Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen.

yrkande om skadestånd.⁷⁰ Brittisk rätt medgav visserligen skadestånd för skada till följd av konkurrensrättsliga överträdelser, men inte för en avtalspart i ett rättsstridigt avtal.⁷¹ Den nationella domstolen var osäker på om en sådan ordning var förenlig med EU-rätten och beslutade därför att vilandeförklara målet samt begära förhandsavgörande från EU-domstolen.⁷²

Först klargjorde EU-domstolen att varje enskild, även en avtalspart i ett konkurrensbegränsande avtal, har rätt att åberopa ett åsidosättande av konkurrensreglerna inför nationell domstol.⁷³ Det följer bland annat av konkurrensreglernas direkta effekt och av att reglerna skapar rättigheter för enskilda som de nationella domstolarna är skyldiga att skydda.⁷⁴ Därefter övergick domstolen till att diskutera frågan om möjligheten att begära ersättning för skada som orsakats av en konkurrensrättslig överträdelse. EU-domstolen anförde att den fulla verkan av artikel 101 i fördraget, särskilt den ändamålsenliga verkan av det förbud som bestämmelsen uppställer, skulle kunna äventyras om inte varje person kan begära ersättning för en skada som ett konkurrensbegränsande handlande eller avtal påstås ha orsakat.⁷⁵ En sådan rätt till ersättning förstärker den verkningsfulla karaktären av konkurrensreglerna och avskräcker från avtal och förfaranden som kan begränsa eller snedvrider konkurrensen, och bidrar därmed till bevarandet av en effektiv konkurrens i unionen.⁷⁶ EU-domstolen drog mot denna bakgrund slutsatsen att nationell lagstiftning inte får föreskriva ett absolut förbud mot att en avtalspart i ett konkurrensbegränsande avtal väcker en sådan talan.⁷⁷

Domstolen konstaterade dock att det i avsaknad av unionsrättsliga bestämmelser ankommer på medlemsstaternas nationella rättsordningar att fastställa de processuella villkoren som syftar till att tillvarata enskildas rättigheter, under förutsättning att kraven enligt likvärdighets- och effektivitetsprincipen iakttas.⁷⁸ I detta sammanhang påpekade EU-domstolen att unionsrätten inte hindrar att nationell rätt villkorar en sådan rätt till ersättning på olika sätt.⁷⁹

I litteraturen har både extensiva och restriktiva tolkningar av *Courage* presenterats.⁸⁰ En vanlig uppfattning är att EU-domstolen genom avgörandet etablerade en unionsrättslig rätt till konkurrensrättsligt skadestånd.⁸¹ Denna

⁷⁰ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 6.

⁷¹ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 11.

⁷² Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 14 och 16.

⁷³ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 24.

⁷⁴ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 23.

⁷⁵ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 26.

⁷⁶ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 27.

⁷⁷ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 28. Min översättning från den engelska språkversionen.

⁷⁸ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 29.

⁷⁹ Se C-453/99 *Courage Ltd mot Bernard Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465. p. 29–31.

⁸⁰ För en redogörelse av olika tolkningar, se t.ex. Drake (2006) s. 6 ff.

⁸¹ Se t.ex. Drake (2006) s. 1 och 6; Dunne (2016) s. 378.

uppfattning har även EU-kommissionen anslutit sig till.⁸² Ännu mer långtgående uppfattningar har också framförts. Vissa författare har exempelvis hävdat att EU-domstolen genom avgörandet etablerade en generell princip om att skadestånd ska kunna utgå för horisontella överträdelser av unionsbestämmelser med direkt effekt.⁸³

Samtidigt har mer återhållsamma tolkningar också presenterats. Vissa menar att det inte är självklart om EU-domstolen ansåg att rätten till skadestånd grundades i unionsrätten eller i nationell rätt, eftersom brittisk rätt redan medgav ersättning för konkurrensrättsliga skador. EU-domstolens uttalande om att det inte får föreligga något ”absolut förbud” mot att även en avtalspart tillåts att kräva sådant skadestånd skulle i så fall snarare följa av effektivitetsprincipen.⁸⁴ Enligt en sådan tolkning höll sig EU-domstolen inom ramen för medlemsstaternas processuella autonomi och angav endast vilka krav som följer av effektivitetsprincipen i den kontext som var aktuell i målet.⁸⁵ Detta stämmer även överens med den traditionella uppfattningen att tillgängliga rättsmedel och taleformer hör till nationell rätt.⁸⁶

En tolkning enligt vilken rätten till skadestånd följde av EU-domstolens tillämpning av effektivitetsprincipen behöver dock inte utesluta att ett unionsrättsligt rättsmedel samtidigt skapades. I litteraturen har det framhållits att EU-domstolen i *Courage* visserligen formulerade kravet på den brittiska lagstiftningen som en negativ förpliktelse – brittisk rätt fick inte hindra avtalsparter i ett konkurrensbegränsande avtal från att väcka en skadeståndstalan med anledning av avtalet – men att detta samtidigt innebär en positiv skyldighet för resterande EU-medlemsstater att tillhandahålla ett sådant rättsmedel i nationell rätt.⁸⁷ Samma angreppssätt har även påståtts förekomma i några av de avgöranden som följde *Courage*. I dessa mål vidareutvecklade domstolen rätten till skadestånd, främst genom att uppställa negativa förpliktelser, vilket i sin tur medförde positiva skyldigheter för resterande medlemsstater avseende hur rätten till skadestånd ska tillämpas.⁸⁸

Oavsett om *Courage* ges en extensiv eller restriktiv tolkning kan det konstateras att en unionsrättslig rätt till konkurrensrättsligt skadestånd numera är väletablerad i EU-domstolens praxis. Idag baserar EU-domstolen mer

⁸² Se Vitbok (2008); Grönbok (2005) s. 4.

⁸³ Se t.ex. Drake (2006) s. 15.

⁸⁴ Se Drake (2006) s. 6 med hänvisning till Albors-Llorens (2002).

⁸⁵ Se Drake (2006) s. 7.

⁸⁶ Jfr Dunne (2016) s. 368; Hjærtström & Nowag (2019) s. 3. Se också C-432/05 *Unibet* ECLI:EU:C:2007:163 p. 40 och 47; C-158/80 *Rewe mot Hauptzollamt Kiel*, ECLI:EU:C:1981:163 p. 44.

⁸⁷ Jfr Van Cleyenbreugel (2016) s. 105.

⁸⁸ Se Van Cleyenbreugel (2016) s. 109 f. Författaren ger bland annat *Pfleiderer* (n 188) och *Donau Chemie* (n 189) som exempel. Jfr också Hitchings (2023) s. 71 för en liknande uppfattning.

uttryckligen denna rätt direkt i fördragen.⁸⁹ Dessutom har EU-domstolen fortsatt att vidareutveckla flera delar av skadeståndsrätten i sin praxis, såväl materiella som processuella frågor.⁹⁰ Att rätten till skadestånd grundas direkt i unionsrätten har påståtts, åtminstone delvis, påverka den inverkan som EU-rätten har på nationell processrätt.⁹¹ Detta kan bland annat antas hänga samman med den svårighet som har uppmärksamats i litteraturen att skilja mellan materiella regler, som hör till EU-rätten, och processuella regler, som hör till nationell rätt, eller mellan rättigheter och rättsmedel.⁹²

2.3 Harmonisering genom skadeståndsdirektivet

2.3.1 Bakgrund till direktivet

Länge saknades lagstiftning på konkurrensskadeståndsrättens område, och gällande rätt utvecklades i stället genom EU-domstolens praxis.⁹³ Som konstaterats ovan tenderade EU-domstolen i sina tidiga avgöranden att hålla sig inom ramen för nationell processuell autonomi och utveckla konkurrensskadeståndsrätten genom att fastslå att olika delar av medlemsstaternas lagstiftningar var oförenliga med effektivitetsprincipens krav. Sådana vaga och ofta situationsbundna uttalanden har dock ansetts utgöra en ganska svag rättslig grund för det unionsrättsliga systemet för konkurrensskadestånd, vilket ledde till krav på mer utvecklade lagstiftningsåtgärder.⁹⁴

Vidare hade ett flertal hinder för utövandet av rätten till skadestånd identifierats i medlemsstaternas lagstiftningar i en studie genomförd av *Ashurst* på uppdrag av EU-kommissionen. Dessa hinder ansågs bidra till det låga antalet skadeståndsprocesser inom unionen⁹⁵ och följdes upp i en grönbok av EU-kommissionen. Bland annat framhölls otillräckliga möjligheter till kollektiva anspråk; begränsade möjligheter för kärande att få ta del av nödvändig bevisning, bland annat på grund av att endast ett fåtal medlemsstater hade ett system för obligatorisk *pre-trial disclosure*; komplexiteten som skadeberäkningen medför samt bristande initiativ att väcka talan på grund av höga kostnader och risker.⁹⁶ En ökad tydlighet kring vilka materiella och processuella regler som gäller för skadeståndsprocesser ansågs kunna bidra till att fler anspråk initierades.⁹⁷ I sin efterföljande vitbok framförde EU-kommissionen att

⁸⁹ Jfr t.ex. C-819/19 *Stichting Cartel Compensation v Koninklijke Luchtvaart Maatschappij NV* EU:C:2021:904 p. 49.

⁹⁰ Se vidare avsnitt 2.6.

⁹¹ Se Hitchings (2023) s. 66.

⁹² Jfr t.ex. Havu & Tarkkila (2018) s. 70; Hjærtström & Nowag s. 11; Van Gerven (2000) s. 501–502.

⁹³ Jfr Havu & Tarkkila (2018) s. 65.

⁹⁴ Se Van Cleyenbreugel (2016) s. 100 f; Jfr också Ashurst-studien (2004) s. 131.

⁹⁵ Se Ashurst-studien (2004) s. 1 ff.

⁹⁶ Se Bilaga till grönboken (2005) p. 31, 34, 37, 43.

⁹⁷ Se Bilaga till grönboken (2005) p. 48–49.

den bästa lösningen var en kombination av åtgärder på unionsrättslig och nationell nivå.⁹⁸

Efter tio års förhandlingar antogs skadeståndsdirektivet 2014. Direktivet innehåller bestämmelser som anses nödvändiga för att säkerställa att personer som har lidit skada till följd av konkurrensrättsliga överträdelser effektivt kan utöva sin rätt att kräva full ersättning för denna (artikel 1.1). Många bestämmelser reglerar processuella frågor⁹⁹, vilket är intressant eftersom EU inte har någon generell lagstiftningskompetens på civilprocessens område.¹⁰⁰ Åtgärdens legitimitet har bland annat ansetts stärkas av att både artikel 103 FEUF (konkurrens) och artikel 114 FEUF (inre marknad) använts som rättslig grund. Artikel 114 FEUF förutsätter nämligen att det ordinarie lagstiftningsförfarandet, med Europaparlamentets fulla involvering, tillämpas.¹⁰¹ Även valet av direktiv som rättsligt instrument har anförts stärka legitimiteten.¹⁰²

2.3.2 Direktivets bestämmelser och karaktär

Direktivet bekräftar den praxis som utvecklats av EU-domstolen avseende rätten till skadestånd för konkurrensrättsliga överträdelser. Regleringen är emellertid inte uttömmande, och direktivet föregriper inte heller en vidareutveckling av skadeståndsrätten genom EU-domstolen.¹⁰³ I litteraturen har det framförts att EU-domstolen sannolikt kommer att fortsätta utveckla konkurrensskadeståndsrätten vid tolkningen av direktivets bestämmelser i förhandsavgöranden¹⁰⁴, vilket också tycks vara fallet.¹⁰⁵ Det har dessutom hävdats att EU-domstolen även efter direktivets ikraftträdande sannolikt kommer att fortsätta reglera frågor som faller utanför direktivets tillämpningsområde.¹⁰⁶

Direktivet är indelat i fem kapitel. *Kapitel 1* innehåller bestämmelser om syfte och tillämpningsområde (artikel 1), definitioner (artikel 2), vilken ersättning som skadeståndsrätten omfattar (artikel 3) samt att nationella regler ska iakttas de krav som följer av effektivitets- och likvärdighetsprinciperna (artikel 4). *Kapitel 2* reglerar förfarandet och villkoren för utlämnande av bevis. *Kapitel 3* innehåller regler om verkan av konkurrensmyndigheters och EU-kommissionens beslut (artikel 9), preskriptionsfrister (artikel 10) samt solidariskt ansvar och regressrätt (artikel 11). *Kapitel 4* reglerar frågor om övervältring av kostnaderna för överprissättning. *Kapitel 5* föreskriver vissa villkor för skadeberäkningen. *Kapitel 6* innehåller bestämmelser om suspensiv eller annan

⁹⁸ Se Vitbok (2008) s. 2.

⁹⁹ Se Bernitz (2016) s. 4.

¹⁰⁰ Se artikel 81 FEUF. Jfr också Ashurst-studien (2004) s. 131.

¹⁰¹ Se Albors-Llorens (2018) s. 144. Jfr också Hjærtström & Nowag (2019) s. 13; Hitchings (2023) s. 95.

¹⁰² Jfr Albors-Llorens (2018) s. 144; Hitchings (2023) s. 95.

¹⁰³ Se skäl 12 i skadeståndsdirektivet.

¹⁰⁴ Jfr t.ex. Hitchings (2023) s. 92.

¹⁰⁵ Se avsnitt 2.5.

¹⁰⁶ Se Hjærtström & Nowag (2019) s. 4.

verkan av tvistlösning i godo (artikel 18) samt om effekter av uppgörelser i godo på senare skadeståndstalan (artikel 19). *Kapitel 7* innehåller vissa slutbestämmelser.

Flera författare har påpekat att skadeståndsdirektivet har en speciell karaktär eftersom det kombinerar olika harmoniseringstekniker.¹⁰⁷ Vissa bestämmelser fastställer endast miniminivåer som medlemsstaterna är fria att överskrida (minimiharmonisering).¹⁰⁸ Som exempel har artikel 10.2 getts, som ålägger medlemsstaterna att se till att preskriptionsfristerna för väckande av skadeståndstalan har en löptid om åtminstone fem år.¹⁰⁹ På andra områden innehåller direktivet däremot betydligt mer detaljerade bestämmelser och enhetliga principer, vilket snarare är typiskt för fullharmonisering.¹¹⁰ Artiklarna 12–15 har lyfts fram som exempel. Bestämmelserna reglerar på ett detaljerat sätt vilka regler som gäller vid övervältring av kostnaderna för överprissättning, inbegripet frågan om bevisbördans placering.¹¹¹ Slutligen lämnas vissa frågor helt utanför direktivets tillämpningsområde. Det innebär att medlemsstaternas nationella lagstiftningar fortfarande spelar en central roll för många mer detaljerade frågor i konkurrensrättsliga skadeståndstvister.¹¹² Detta behandlas närmare i nästa avsnitt.

2.4 Nationell processuell autonomi

EU-rätten skapar rättigheter för enskilda men tillhandahåller ingen egen mekanism för att säkerställa deras genomslag.¹¹³ I stället är unionen beroende av att medlemsstaterna ger unionsrätten full verkan, dels genom att nationella lagstiftare implementerar EU-rätten i nationell rätt, dels genom att nationella domstolar tillämpar EU-rätten i nationella tvister.¹¹⁴ Detta gäller för EU-rättens tillämpning i allmänhet liksom inom konkurrensskadeståndsrätten.¹¹⁵

Nationella domstolar bär ett särskilt stort ansvar för att EU-rätten ska få ett effektivt genomslag i praktiken.¹¹⁶ Vid tillämpning av materiell unionsrätt får och ska de dock tillämpa nationella processuella regler, förutsatt att det inte finns unionsregler som är tillämpliga. Att nationella domstolar använder nationella processuella regler vid tillämpningen av unionsrättslig materiell rätt brukar beskrivas som att medlemsstaterna har nationell processuell autonomi.¹¹⁷ Konceptet är dock omdiskuterat i litteraturen, dels eftersom

¹⁰⁷ Se t.ex. Albors-Llorens (2018) s. 145; Hitchings (2023) s. 96.

¹⁰⁸ Se t.ex. Albors-Llorens (2018) s. 145; Hjærtström & Nowag (2019) s. 8.

¹⁰⁹ Se Hjærtström & Nowag (2019) s. 9.

¹¹⁰ Jfr Hjærtström & Nowag (2018) s. 10; Albors-Llorens (2018) s. 145.

¹¹¹ Se Hjærtström & Nowag (2018) s. 16.

¹¹² Se Havu & Tarkkila (2018) s. 66.

¹¹³ Jfr Hitchings (2023) s. 7; Hjærtström & Nowag (2019) s. 4.

¹¹⁴ Se Halberstam (2021) s. 128.

¹¹⁵ Jfr Havu & Tarkkila (2018) s. 65.

¹¹⁶ Jfr Halberstam (2021) s. 129.

¹¹⁷ Se Halberstam (2021) s. 129. Jfr också Havu och Tarkkila (2018) s. 1.

”autonomin” endast aktualiseras i avsaknad av unionsrättsliga bestämmelser, dels eftersom den är föremål för flera begränsningar.¹¹⁸ Hit hör bland annat effektivitetsprincipen, som behandlas närmare i nästa avsnitt.¹¹⁹

EU-domstolen har, antingen redan i *Courage* eller genom senare praxis, skapat ett unionsrättsligt rättsmedel. Redan detta kan, som tidigare framhållits, ses som ett visst ingrepp i medlemsstaternas kompetens.¹²⁰ Rättsmedlet har därefter utvecklats till en självständig materiell rättighet vars effektiva genomslag måste säkerställas.¹²¹ Detta har i sin tur motiverat unionsrättslig harmonisering, både i form av lagstiftning och rättspraxis. Mot denna bakgrund uppkommer frågan om vilket utrymme som återstår för nationell processuell autonomi på konkurrensskadeståndsrättens område.

Det faktum att skadeståndsdirektivet är resultatet av tio års förhandlingar har ansetts tala för att direktivet respekterar medlemsstaternas nationella processuella autonomi.¹²² Likaså det faktum att många frågor lämnats utanför direktivets tillämpningsområde¹²³, samt att lagstiftaren valde ett direktiv i stället för en förordning.¹²⁴ Ett direktiv är endast bindande i förhållande till det resultat som ska uppnås: form och tillvägagångssätt för genomförandet överläts till medlemsstaterna att bestämma (artikel 288 FEUF). Om det är fråga om ett minimidirektiv är medlemsstaterna dessutom fria att själva bestämma vilken skyddsnivå som ska gälla för resultatet.¹²⁵

Som redan konstaterats innehåller skadeståndsdirektivet flera inslag som överensstämmer med idén om en minimiharmonisering. Hur medlemsstaterna väljer att implementera sådana bestämmelser kommer således att variera. Detta har ansetts innebära att ett minimidirektiv per definition förutsätter ett visst utrymme för medlemsstaternas nationella processuella autonomi.¹²⁶

Skadeståndsdirektivet innehåller emellertid också bestämmelser som går längre än att enbart fastställa minimikrav, varför beskrivningen av direktivet som en minimiharmonisering inte är helt träffsäker. Hjärtström och Nowag menar bland annat att direktivets syfte, att säkerställa ett likvärdigt skydd för rätten till skadestånd inom hela unionen, framstår som svårt att förena med ett sådant synsätt då detta åtminstone i någon mån kräver enhetliga

¹¹⁸ Se Law och T. Nowak s. 1. Jfr också Halberstam (2021) s. 129; Havu & Tarkkila (2018) s. 65.

¹¹⁹ Se avsnitt 2.5.

¹²⁰ Se avsnitt 2.2.

¹²¹ Jfr Van Cleyenbruegel (2016) s. 101 f.

¹²² Jfr t.ex. Hjärtström & Nowag (2019) s. 8.

¹²³ Se Dunne (2015) s. 10.

¹²⁴ Jfr Hitchings (2023) s. 95.

¹²⁵ Se Hjärtström & Nowag (2019) s. 10.

¹²⁶ Jfr Hjärtström & Nowag (2019) s. 11.

standarder.¹²⁷ Författarna menar att uppdelningen mellan minimi- och fullharmonisering inte är ändamålsenlig för att beskriva direktivets karaktär.¹²⁸

I stället föreslår de ett synsätt som utgår från ett kontinuum, med EU:s kompetens i den ena änden – etablerandet av en materiell unionsrättslig rätt till skadestånd – och medlemsstaternas kompetens i den andra, det vill säga den nationella processuella autonomi.¹²⁹ Enligt Hjärtström och Nowag är sannolikheten för unionsrättsliga ingripanden större ju närmare en fråga ligger den materiella rätten till skadestånd, alltså EU:s sida av kontinuumet. Omvänt gäller att frågor som ligger längre från utövandet av rätten till skadestånd, och därmed närmare medlemsstaternas sida av kontinuumet, i större utsträckning lämnas åt medlemsstaternas processuella autonomi.¹³⁰

Idén om ett kontinuum kan enligt författarna även appliceras på EU-domstolens praxis.¹³¹ Som exempel ges domstolens avgörande i *Kone*.¹³² I målet prövade domstolen huruvida artikel 101 FEUF utgör hinder för en nationell lagstiftning som ovillkorligen utesluter att kartellmedlemmar hålls ansvariga för skador som uppkommit till följd av att företag utanför kartellen, som en följd av kartellens agerande, har höjt priserna (så kallad paraplyprisättning).¹³³ EU-domstolen konstaterade att det, i avsaknad av unionsrättsliga bestämmelser, ankommer på varje medlemsstats nationella rätt att ange villkoren för utövandet av skadeståndsrätten, inbegripet villkoren för tillämpningen av begreppet orsakssamband.¹³⁴ Hjärtström och Nowag menar att detta bekräftar medlemsstaternas processuella autonomi.¹³⁵

Därefter gick domstolen dock vidare och fastställde på ett detaljerat sätt vilka krav som följer av effektivitetsprincipen i sammanhanget.¹³⁶ EU-domstolen konstaterade inte bara att även skador till följd av paraplyprisättning omfattas av kartellmedlemmarnas ansvar, utan angav vidare vilka villkor som måste vara uppfyllda för att ett orsakssamband ska anses föreligga i sådana fall. Bedömningen av huruvida villkoren var uppfyllda överlämnades dock till den nationella domstolen.¹³⁷ Hjärtström och Nowag framhåller att dessa detaljerade villkor, som utvecklats av EU-domstolen, utgör en del av skadeståndsrättens materiella innehåll.¹³⁸ I nästa avsnitt undersöks huruvida idén om ett

¹²⁷ Se Hjärtström & Nowag (2019) s. 11.

¹²⁸ Se Hjärtström & Nowag (2019) s. 12.

¹²⁹ Se Hjärtström & Nowag (2019) s. 12.

¹³⁰ Se Hjärtström & Nowag (2019) s. 15.

¹³¹ Se Hjärtström & Nowag (2019) s. 15.

¹³² Se Hjärtström & Nowag (2019) s. 15.; C-557/12 *Kone*, ECLI:EU:C:2014:1317.

¹³³ Se C-557/12 *Kone*, ECLI:EU:C:2014:1317. p. 19 och 31.

¹³⁴ Se C-557/12 *Kone*, ECLI:EU:C:2014:1317 p. 24–25; Hjärtström & Nowag (2019) s. 16.

¹³⁵ Jfr Hjärtström & Nowag (2019) s. 16.

¹³⁶ Se Hjärtström & Nowag (2019) s. 16.

¹³⁷ Se C-557/12 *Kone*, ECLI:EU:C:2014:1317 p. 34.

¹³⁸ Se Hjärtström & Nowag (2019) s. 16.

kontinuum även kan appliceras på senare avgöranden där EU-domstolen har tillämpat effektivitetsprincipen.

2.5 Effektivitetsprincipen

Medlemsstaternas processuella autonomi begränsas av effektivitetsprincipen, som ställer krav på att nationella regler inte får göra det i praktiken omöjligt eller orimligt svårt att utöva unionsrättsliga rättigheter.¹³⁹ Principen kom för första gången till uttryck i EU-domstolens avgöranden *Rewe*¹⁴⁰ och *Comet*¹⁴¹ och har därefter utvecklats vidare i praxis.¹⁴² Inledningsvis betraktades effektivitetsprincipen (och likvärdighetsprincipen) främst som minimikrav på nationell processuell lagstiftning.¹⁴³ Idag har uppfattningen dock framförts att principerna snarare används av EU-domstolen som ett verktyg för en mer aktiv granskning av medlemsstaternas nationella förfaranden och processuella regler.¹⁴⁴

Samtidigt har det hävdats att verkningarna av EU-domstolens avgöranden inte bör överdrivas. EU-domstolen ger visserligen vägledning om hur effektivitetsprincipen ska tolkas, men överlämnar ofta den konkreta tillämpningen till den nationella domstolen.¹⁴⁵ Vägledningen ges dessutom mot bakgrund av omständigheterna i det enskilda fall som domstolen prövar – EU-domstolen löser med andra ord ett specifikt processuellt problem som uppstått i en specifik kontext. För att avgöra vilka harmoniserande effekter som ett avgörande får krävs därför en jämförelse mellan den processuella lagstiftning som var föremål för EU-domstolens prövning och den nationella reglering som ska bedömas.¹⁴⁶

2.5.1 EU-domstolens tillämpning av effektivitetsprincipen

I ett flertal avgöranden har EU-domstolen prövat om nationella preskriptionsregler i praktiken gör det omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till skadestånd.¹⁴⁷ I dessa mål var utgångspunkten att artikel 10 i skadeståndsdirektivet, som reglerar preskriptionsfrister, inte var tillämplig i tiden för den

¹³⁹ Se artikel 4 i skadeståndsdirektivet.

¹⁴⁰ Se C-33/76 *Rewe mot Landwirtschaftskammer für das Saarland*, ECLI:EU:C:1976:188.

¹⁴¹ Se C-45/76 *Comet BV mot Produktschap voor Siegewassen*, ECLI:EU:C:1976:191.

¹⁴² Jfr Law & T. Nowak (2020) s. 37.

¹⁴³ Se Law & T. Nowak (2020) s. 32. Jfr t.ex. Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 194 ff.

¹⁴⁴ Se Law och T. Nowak (2020) s. 32.

¹⁴⁵ Se Law & T. Nowak (2020) s. 45.

¹⁴⁶ Se Law & T. Nowak (2020) s. 46 ff.

¹⁴⁷ Se också C-21/24 *Nissan Iberia*, ECLI:EU:C:2025:659; C-637/17 *Cogeco Communications*, ECLI:EU:C:2019:263.

nationella tvisten. Nationell rätt skulle därför tillämpas, under förutsättning att de krav som följer av effektivitets- och likvärdighetsprincipen iakttogs.¹⁴⁸

I *Volvo och DAF Trucks*¹⁴⁹ konstaterade EU-domstolen att en preskriptionsfrist inte kan börja löpa förrän i) överträdelsen har upphört och ii) skadelidande har fått, eller rimligtvis kan förväntas ha fått, kännedom om de uppgifter som krävs för att kunna väcka talan.¹⁵⁰ I avgörandet preciserade EU-domstolen dessutom vilka uppgifter som skadelidande måste ha tillgång till för att kunna väcka talan¹⁵¹ samt vid vilken tidpunkt sådan kännedom rimligtvis kunde anses föreligga, nämligen när EU-kommissionens sammanfattning av ett överträdelsebeslut offentliggjorts i Europeiska unionens officiella tidning.¹⁵²

I *Heureka*¹⁵³ intog EU-domstolen en något mer återhållsam hållning. Domstolen klargjorde att det ankommer på den nationella domstolen, som ensam är behörig att fastställa och bedöma de faktiska omständigheterna i det nationella målet, att avgöra vid vilken tidpunkt en skadelidande rimligtvis kan anses ha fått kännedom om de nödvändiga uppgifterna.¹⁵⁴ EU-domstolen framhöll dock att den kunde lämna preciseringar för att vägleda den nationella domstolen i denna bedömning och konstaterade att tidpunkten enligt fast rättspraxis i princip sammanfaller med offentliggörandet i Europeiska unionens officiella tidning.¹⁵⁵

I avgörandet framhöll EU-domstolen vidare att en sådan preskriptionsfrist som var aktuell i målet, som inte kunde tillfälligt upphöra eller avbrytas under EU-kommissionens utredning, kunde löpa ut redan innan förfarandet avslutats. Detta skulle kunna göra det orimligt svårt, eller till och med omöjligt, att utöva rätten till skadestånd genom en talan som grundas på ett beslut från EU-kommissionen. EU-domstolen ansåg dock inte att effektivitetsprincipen kräver att preskriptionsfristen tillfälligt måste upphöra eller avbrytas fram till dess att överträdelsebeslutet har blivit slutligt.¹⁵⁶

¹⁴⁸ Se C-267/20 *Volvo och DAF Trucks* p. 50; C-605/21 *Heureka Group* p. 51.

¹⁴⁹ Se C-267/20 *Volvo och DAF Trucks*, ECLI:EU:C:2022:494.

¹⁵⁰ Se C-267/20 *Volvo och DAF Trucks*, ECLI:EU:C:2022:494. p. 56–57.

¹⁵¹ Se C-267/20 *Volvo och DAF Trucks*, ECLI:EU:C:2022:494 p. 60. Information om förekomsten av en överträdelse, skada, orsakssambandet mellan överträdelsen och skadan samt överträdarens identitet hör enligt EU-domstolen till de nödvändiga uppgifterna som skadelidande måste förfoga över för att kunna väcka skadeståndstalan. Jfr också *Cogeco Communications* (n 147) p. 50 och 53 om överträdarens identitet.

¹⁵² Se C-267/20 *Volvo och DAF Trucks*, ECLI:EU:C:2022:494 p. 62–72.

¹⁵³ Se C-605/21 *Heureka Group*, ECLI:EU:C:2024:324.

¹⁵⁴ Se C-605/21 *Heureka Group*, ECLI:EU:C:2024:324 p. 66.

¹⁵⁵ Se C-605/21 *Heureka Group*, ECLI:EU:C:2024:324. p. 67 och 70–71. EU-domstolen konstaterar dock även att det inte är uteslutet att skadelidande får kännedom om nödvändiga uppgifter även innan denna tidpunkt, men att det ankommer på svarande att visa att så är fallet.

¹⁵⁶ Se C-605/21 *Heureka Group*, ECLI:EU:C:2024:324. p. 79.

Ytterligare ett exempel på ett fall där EU-domstolen på ett relativt långtgående sätt har ingripit i nationella processuella regler är *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos*¹⁵⁷. I målet prövade EU-domstolen hur en nationell lagstiftning, enligt vilken en konkurrensmyndighets slutliga överträdelsebeslut inte var bindande för nationella domstolar vid prövningen av ogiltighets- eller skadeståndstalan, förhöll sig till effektivitetsprincipen.¹⁵⁸ EU-domstolen konstaterade att artikel 9 i skadeståndsdirektivet, som fastställer att överträdelsebeslut ska ha en bindande verkan, inte var tillämplig i tiden i skadeståndstvisten och inte tillämplig i materiellt hänseende i ogiltighetstalan. Nationella processuella regler skulle därför tillämpas, under förutsättning att de uppfyllde de krav som följer av effektivitets- och likvärdighetsprinciperna.¹⁵⁹

EU-domstolens slutsats var att det skulle vara orimligt svårt att göra gällande skadeståndsanspråk som grundas på överträdelser av artikel 101.1 FEUF om konkurrensmyndighetens slutliga beslut inte tillmättes någon betydelse i en skadestånds- eller ogiltighetstalan.¹⁶⁰ Enligt domstolen krävs det, för att säkerställa den effektiva tillämpningen av artiklarna 101 och 102 FEUF, att en myndighets konstaterande av en överträdelse anses styrka förekomsten av denna inför domstolen, såvida inte svaranden kan visa motsatsen. Detta gäller under förutsättning att överträdelsens art samt dess materiella, personella, tidsmässiga och territoriella omfattning sammanfaller med den överträdelse som konstaterats i myndighetens beslut. Om dessa omständigheter endast delvis sammanfaller med vad som fastställts i överträdelsebeslutet, innebär det dock inte att slutsatserna i beslutet helt saknar betydelse. De utgör i så fall ett indicium på förekomsten av de omständigheter som slutsatserna grundas på.¹⁶¹ EU-domstolen gav sig därmed in i frågor om hur nationella domstolar ska genomföra sin bevisvärdering i konkurrensskadeståndsrättsliga mål.

I *Tráficos Manuel Ferrer*¹⁶² tog EU-domstolen ställning till hur en nationell regel om rättegångskostnadernas fördelning förhöll sig till effektivitetsprincipen. Enligt den nationella regeln kunde en kärande åläggas att ersätta rättegångskostnaderna även när det förelåg en mindre avvikelse mellan yrkat och utdömt belopp.¹⁶³ EU-domstolen fann att en sådan regel inte innebar att det i praktiken blev omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten att begära full ersättning.¹⁶⁴ Domstolen framhöll bland annat att skadeståndsdirektivet ålägger medlemsstaterna att införa olika mekanismer för att motverka den informationsasymmetri som kännetecknar konkurrensrättsliga skadeståndsmål, såsom

¹⁵⁷ Se C-25/21 *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos*, ECLI:EU:C:2023:298.

¹⁵⁸ Se C-25/21 *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos*, ECLI:EU:C:2023:298 p. 48.

¹⁵⁹ Se C-25/21 *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos*, ECLI:EU:C:2023:298 p. 32, 46, 58–59.

¹⁶⁰ Se C-25/21 *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos*, ECLI:EU:C:2023:298 p. 61.

¹⁶¹ Se C-25/21 *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos*, ECLI:EU:C:2023:298 p. 62–64.

¹⁶² Se C-312/21 *Tráficos Manuel de Ferrer*, ECLI:EU:C:2023:99.

¹⁶³ Se C-312/21 *Tráficos Manuel de Ferrer*, ECLI:EU:C:2023:99 p. 40.

¹⁶⁴ Se C-312/21 *Tráficos Manuel de Ferrer*, ECLI:EU:C:2023:99 p. 48.

domstolars möjlighet att förelägga svaranden eller tredje part att lämna ut bevis (artikel 5.1), möjligheten att uppskatta skadans storlek (artikel 17.1) samt presumtionen för skada vid karteller (artikel 17.2).¹⁶⁵ Genom sådana mekanismer kan jämvikten mellan parterna återställas, beroende på hur de verktyg som står till förfogande används, särskilt av käranden.¹⁶⁶ Domstolen ansåg därför att en kärande som delvis tappar målet rimligen kan åläggas att bära en motsvarande del av rättegångskostnaderna, särskilt när dessa kan hänföras till kärandens agerande – exempelvis dennes överdrivna krav eller sättet på vilket käranden har drivit förfarandet.¹⁶⁷

I *ASG 2*¹⁶⁸ tog EU-domstolen bland annat ställning till om en nationell lagstiftning som uteslöt en möjlighet att väcka talan genom så kallad tredjepartsfinansiering (*third-party funding*) innebar att det i praktiken blev omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till skadestånd.¹⁶⁹ En sådan möjlighet fanns i nationell rätt för andra typer av mål. Den innebar att skadelidande kunde överföra sina ersättningsanspråk till en ”tillhandahållare av juridiska tjänster” som förde talan i eget namn och på egen risk i utbyte mot ett arvode vid framgång. Enligt nationell rättspraxis, såsom den tolkades av den hänskjutande domstolen, kunde en sådan talan inte väckas i konkurrensrättsliga skadeståndstvister.¹⁷⁰

Den hänskjutande domstolen framhöll att det saknades en alternativ kollektiv mekanism som var likvärdig med tredjepartsfinansiering.¹⁷¹ Domstolen ansåg vidare att en sammanföring av skadeståndsanspråken utgjorde den enda ekonomiskt rationella möjligheten att tillvarata rätten till ersättning, med hänsyn till att kostnaderna för en sådan talan inte stod i rimlig proportion till de relativt låga enskilda anspråken.¹⁷² Den hänskjutande domstolens tolkning ifrågasattes dock av berörda parter och intressenter. Det anfördes att tolkningen av nationell praxis var felaktig, att det fanns andra likvärdiga alternativ till tredjepartsfinansiering samt att påståendet om att respektive skadelidande enbart lidit en liten skada borde nyanseras, eftersom flera skadelidande lidit stora skador.¹⁷³

Till skillnad från i övriga mål konstaterade EU-domstolen att det ankom på den nationella domstolen att, med beaktande av samtliga relevanta rättsliga och faktiska omständigheter, avgöra om den nationella lagstiftningen var förenlig med effektivitetsprincipen.¹⁷⁴ Viss vägledning gavs dock i

¹⁶⁵ Se C-312/21 *Tráficos Manuel de Ferrer*, ECLI:EU:C:2023:99 p. 43–44.

¹⁶⁶ Se C-312/21 *Tráficos Manuel de Ferrer*, ECLI:EU:C:2023:99 p. 45.

¹⁶⁷ Se C-312/21 *Tráficos Manuel de Ferrer*, ECLI:EU:C:2023:99 p. 47.

¹⁶⁸ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40.

¹⁶⁹ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 36.

¹⁷⁰ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 24–26.

¹⁷¹ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 27.

¹⁷² Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 29.

¹⁷³ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 78–81.

¹⁷⁴ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 82 och 86.

bedömningen. EU-domstolen framhöll att den nationella domstolen skulle finna att lagstiftningen var oförenlig med effektivitetsprincipen om i) möjligheten att väcka talan genom tredjepartsfinansiering var det enda tillgängliga rättsmedlet för sammanföring av anspråk och ii) sammanföring av anspråk utgjorde det enda sättet att utöva rätten till skadestånd.¹⁷⁵

Vad gäller det andra villkoret framhöll domstolen att det faktum att den här typen av mål är komplexa och förenade med höga kostnader inte i sig är tillräckligt för att den nationella domstolen ska dra slutsatsen att lagstiftningen är oförenlig med effektivitetsprincipen.¹⁷⁶ Samtidigt betonade EU-domstolen att en möjlighet att sammanföra skadeståndsanspråk sannolikt kan underlätta genomförandet av konkurrensrättsliga skadeståndsprocesser.¹⁷⁷

Det finns några faktorer som EU-domstolen återkommande har beaktat i de ovan redovisade rättsfallen. Hit hör bland annat konkurrensrättens särdrag samt det faktum att skadeståndsprocesserna ofta kräver en komplicerad fakta- och ekonomisk analys, bland annat för att skadelidande ska kunna väcka talan eller bedöma om talan ska väckas.¹⁷⁸ EU-domstolen har även påpekat att nationella regler (om preskription) måste anpassas till målet att göra det möjligt för berörda personer att göra gällande sina rättigheter enligt konkurrenslagstiftningen.¹⁷⁹

2.5.2 Slutsatser

EU-domstolen har ingripit i relativt stor utsträckning i nationella preskriptionsregler. Enligt idén om ett kontinuum innebär detta att frågan om preskription ligger nära utövandet av den materiella rätten till skadestånd. Detta stämmer även överens med vad som verkar vara EU-domstolens egen uppfattning. Domstolen har nämligen framfört att preskriptionsfristen är hänförlig till den materiella rätten, eftersom den påverkar utövandet av en subjektiv rättighet som skadelidande inte längre kan göra gällande i domstol.¹⁸⁰

Detsamma tycks gälla frågan om överträdelsebesluts bindande verkan i nationella domstolar. I *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos* konstaterade EU-domstolen att artikel 9.1, som föreskriver en sådan bindande verkan, hänför sig till förekomsten av ett av de rekvisit som ska vara uppfyllda för att skadeståndsansvar ska aktualiseras, med följden att artikel 9.1 är en materiell bestämmelse.¹⁸¹

¹⁷⁵ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 84.

¹⁷⁶ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 86.

¹⁷⁷ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 85.

¹⁷⁸ Se t.ex. C-253/23 *ASG 2* p. 74; C-25/21 *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos* p. 60; C-267/20 *Volvo och DAF Trucks* p. 54.

¹⁷⁹ Se t.ex. C-605/21 *Heureka Group* p. 52; C-267/20 *Volvo och DAF Trucks* p. 53.

¹⁸⁰ Se C-267/20 *Volvo och DAF Trucks*, ECLI:EU:C:2022:494 p. 46.

¹⁸¹ Se C-25/21 *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos*, ECLI:EU:C:2023:298 p. 39.

EU-domstolen valde däremot att inte ingripa i frågan om fördelningen av rättegångskostnader. Domstolen ansåg inte att rätten till full ersättning för skada som uppkommit till följd av en konkurrensrättslig överträdelse omfattar skadelidandes skyldighet att ersätta rättegångskostnader i förfarandet. Syftet med regler om rättegångskostnader är nämligen inte att ersätta en skada, utan att på medlemsstatsnivå reglera hur kostnaderna för ett förfarande ska fördelas.¹⁸² Det indikerar att frågan enligt EU-domstolen placeras längre från själva utövandet av den materiella rätten till skadestånd.

ASG 2 är det mest avvikande avgörandet i detta avseende. EU-domstolen gav visserligen viss vägledning om när avsaknaden av en möjlighet att driva ett skadeståndsanspråk genom tredjepartsfinansiering kan göra det i praktiken omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till ersättning, men överlämnade den slutgiltiga bedömningen av den nationella lagstiftningen till den hänskjutande domstolen. I litteraturen har avgörandet uppfattats som ett uttryck för respekt för medlemsstaternas processuella autonomi och till och med som en uppmaning till den nationella domstolen att noga överväga om ett ingripande är motiverat.¹⁸³

Att EU-domstolen inte direkt ingrep i frågan om tredjepartsfinansiering skulle kunna tala för att EU-domstolen ansåg att den låg längre från själva utövandet av rätten till skadestånd. Samtidigt kan det inte uteslutas att bedömningen hade varit en annan om tolkningen av den nationella lagstiftningen hade varit ostridig. En alternativ förklaring är att frågan om tredjepartsfinansiering inte är lika direkt avgörande för utövandet av rätten till skadestånd som exempelvis preskriptionsregler. När preskription väl har inträtt, förlorar skadelidande sin rätt att framställa ett ersättningsanspråk. Utövandet av rätten till skadestånd är dock inte direkt beroende av att en nationell lagstiftning tillhandahåller en möjlighet till tredjepartsfinansiering. Individuella anspråk kan ju möjliggöras på andra sätt än genom kollektiva mekanismer och genom andra kollektiva mekanismer än just tredjepartsfinansiering.

Idén om ett kontinuum verkar således kunna appliceras även på de rättsfall som har behandlats ovan. Samtidigt verkar det som att frågans placering på kontinuumet inte ensamt är avgörande för sannolikheten att EU-domstolen ingriper. Det tycks även spela roll huruvida den aktuella processuella regeln är direkt avgörande för utövandet av den materiella rätten till skadestånd. Om så inte är fallet, som i *ASG 2*, är sannolikheten större att effektivitetsbedömningen överlämnas till den nationella domstolen. Detta ligger i linje med vad som har konstaterats ovan om EU-domstolens tillämpning av principen i allmänhet – vägledning ges mot bakgrund av omständigheterna i det enskilda fall som domstolen prövar.

¹⁸² Se C-312/21 *Tráficos Manuel de Ferrer*, ECLI:EU:C:2023:99 p. 37.

¹⁸³ Se Kersting (2025) s. 9.

3 Föregående editionstalan

3.1 Förhållande till effektivitetsprincipen

Utifrån idén om ett kontinuum, som alltjämt synes kunna tillämpas på EU-domstolens praxis, får sannolikheten för EU-domstolens ingripande i frågan om en föregående editionstalan åtminstone delvis antas bero på hur nära den ligger utövandet av rätten till skadestånd.

I *Melia* klargjorde EU-domstolen att en snäv tolkning av artikel 5.1, enligt vilken bestämmelsen inte är tillämplig på en föregående editionstalan, är oförenlig med skadeståndsdirektivets mål.¹⁸⁴ För att uppnå målen ansåg domstolen nämligen att det krävs verktyg som avhjälper den informationsasymmetrin som ofta präglar skadeståndsprocesserna till nackdel för den skadelidande och som gör det svårare för denne att erhålla information som är nödvändig för att väcka skadeståndstalan.¹⁸⁵ Ett liknande resonemang har även framförts av generaladvokat Szpunar i *PACCAR*. Han konstaterade att utlämnande av bevis före väckandet av talan i sakfrågan ibland kan vara nödvändigt för att denna ska kunna komma till stånd.¹⁸⁶ Detta talar för att möjligheten att få tillgång till bevisning redan innan skadeståndstalan väcks kan ha stor betydelse för utövandet av rätten till skadestånd.

Ledning kan även tas i EU-domstolens avgöranden i *Pfleiderer*¹⁸⁷ och *Donau Chemie*¹⁸⁸. Båda målen föregicks av en nationell tvist där skadelidandes rätt att få tillgång till vissa handlingar i syfte att förbereda en skadeståndstalan prövades. Skadelidande ville bland annat ha tillgång till handlingar som hade förekommit inom ramen för ett program för förmånlig behandling (eftergiftsansökningar).¹⁸⁹ Effekten av ett sådant program riskerar att äventyras om en skadelidande kan medges tillgång till handlingar i förfarandet, eftersom en aktör som är inblandad i en överträdelse då kan avskräckas från att utnyttja den möjlighet som ett program för förmånlig behandling erbjuder.¹⁹⁰ Centralt var därmed avvägningen mellan, å ena sidan, konkurrensmyndighetens intresse av att ta del av uppgifter för att kunna upptäcka och avslöja konkurrensrättsliga överträdelser och, å andra sidan, skadelidandes intresse av att få tillgång till handlingar i syfte att kunna utöva rätten till skadestånd.¹⁹¹

I *Pfleiderer* klargjorde EU-domstolen att det vid bedömningen av en ansökan om tillgång till sådana handlingar ska beaktas att nationella bestämmelser inte

¹⁸⁴ Se C-286/24 *Melia*, ECLI:EU:2026:49 p. 43.

¹⁸⁵ Se C-286/24 *Melia*, ECLI:EU:2026:49 p. 41.

¹⁸⁶ Se GA Szpunar i C-163/21 *PACCAR m.fl.*, ECLI:EU:C:2022:286 p. 50.

¹⁸⁷ Se C-360/09 *Pfleiderer*, ECLI:EU:C:2011:389.

¹⁸⁸ Se C-536/11 *Donau Chemie*, ECLI:EU:C:2013:366.

¹⁸⁹ Se C-360/09 *Pfleiderer* p. 2; C-536/11 *Donau Chemie* p. 2, 6 och 29.

¹⁹⁰ Se C-360/09 *Pfleiderer* p. 26–27; C-536/11 *Donau Chemie* p. 33.

¹⁹¹ Jfr C-536/11 *Donau Chemie*, ECLI:EU:C:2013:366 p. 8.

i praktiken får göra det omöjligt eller orimligt svårt att erhålla skadestånd. Vidare konstaterade EU-domstolen att en avvägning måste göras mellan intresset av att översända informationen och intresset av att skydda den. En sådan intresseavvägning kan endast göras av de nationella domstolarna i varje enskilt fall. Avvägningen ska göras inom ramen för den nationella rätten och med beaktande av samtliga relevanta omständigheter i målet.¹⁹²

Slutsatserna i *Pfleiderer* bekräftades av EU-domstolen i det efterföljande avgörandet *Donau Chemie*.¹⁹³ I avgörandet klargjorde EU-domstolen även varför en sådan intresseavvägning är nödvändig. Domstolen konstaterade att alla strikta regler, både sådana som innebär ett absolut förbud mot att bevilja tillgång till berörda handlingar och sådana som innebär en allmän tillgång till dessa handlingar, kan undergräva en effektiv tillämpning av bland annat artikel 101 FEUF och de rättigheter som följer av denna bestämmelse för enskilda.¹⁹⁴

EU-domstolen framhöll att en regel som innebär att tillgång till handlingarna *alltid ska vägras* skulle kunna göra det åtminstone orimligt svårt att skydda den rätt till ersättning som skadelidande har. Det gäller bland annat när det enbart är tillgång till sådana handlingar som gör det möjligt för skadelidande att införskaffa den bevisning som är nödvändig för att kunna grunda sin skadeståndstalan. Om ingen annan möjlighet finns att införskaffa denna bevisning, innebär den nekade tillgången till handlingarna att rätten till skadestånd förlorar all ändamålsenlig verkan.¹⁹⁵ En regel som föreskriver att tillgång till handlingar i ett konkurrensrättsligt förfarande *alltid ska beviljas* ansågs dock inte vara nödvändig för att säkerställa ett effektivt skydd för rätten till skadestånd. Domstolen anförde nämligen att det är föga troligt att skadeståndstalan måste grunda sig på samtliga omständigheter som förekommer i förfarandet. Dessutom kan en sådan regel leda till skada på såväl allmänintresset som andra rättigheter, såsom skydd för yrkes- och affärshemligheter eller personuppgifter.¹⁹⁶

EU-domstolen klargjorde vidare att även om intresseavvägningen ska göras inom ramen för den nationella rätten, får inte lagstiftningen utformas på ett sätt som gör att domstolen inte kan göra en intresseavvägning i varje enskilt fall.¹⁹⁷ EU-domstolen konstaterade bland annat att en regel som hindrar att hänsyn kan tas till att tillgången till handlingarna skulle kunna vara den enda möjligheten för skadelidande att införskaffa sådan bevisning som är

¹⁹² Se C-360/09 *Pfleiderer*, ECLI:EU:C:2011:389 p. 30–31.

¹⁹³ Se C-536/11 *Donau Chemie*, ECLI:EU:C:2013:366 p. 30.

¹⁹⁴ Se C-536/11 *Donau Chemie*, ECLI:EU:C:2013:366 p. 31.

¹⁹⁵ Se C-536/11 *Donau Chemie*, ECLI:EU:C:2013:366 p. 32.

¹⁹⁶ Se C-536/11 *Donau Chemie*, ECLI:EU:C:2013:366 p. 33.

¹⁹⁷ Se C-536/11 *Donau Chemie*, ECLI:EU:C:2013:366 p. 35.

nödvändig för att skadeståndstalan ska kunna väckas, kan innebära att det blir orimligt svårt att utöva rätten till skadestånd.¹⁹⁸

De ovan redovisade målen bekräftar att skadelidande kan behöva ha tillgång till viss information för att kunna förbereda och väcka en skadeståndstalan. Särskilt tydligt är EU-domstolens resonemang i *Pfleiderer* och *Donau Chemie*. Det ska dock understrykas att inget av dessa mål direkt avsåg möjligheten att väcka en särskild editionstalan som föregår en skadeståndstalan. Det var inte fråga om ett domstolsföreläggande gentemot en tredje part eller svarande om utlämnande av handlingar (som i artikel 5.1 i skadeståndsdirektivet), utan om tillgång till handlingar genom en ansökan direkt till konkurrensmyndigheten respektive domstolen.¹⁹⁹ Fokus låg dessutom på frågan om hur den offentlighetsrättsliga och den privata tillämpningen av konkurrensreglerna skulle koordineras.

Om resonemanget ändå skulle överföras till frågan om en föregående editionstalan kan följande konstateras. En nationell lagstiftning som innebär att skadelidandes tillgång till handlingar i syfte att väcka en skadeståndstalan alltid ska vägras skulle i vissa situationer kunna innebära att det åtminstone blir orimligt svårt att skydda den rätt till ersättning som skadelidande har. Så kan vara fallet när det endast är tillgång till sådana handlingar som gör det möjligt för skadelidande att införskaffa den bevisning som är nödvändig för att skadeståndstalan ska kunna väckas. Om ingen annan möjlighet finns att införskaffa denna bevisning, riskerar den nekade tillgången till handlingarna att medföra att rätten till skadestånd förlorar all ändamålsenlig verkan.

Vidare talar EU-domstolens resonemang för att den nationella lagstiftningen inte får utformas på ett sätt som hindrar domstolen från att göra en intresseavvägning i det enskilda fallet. Hänsyn måste kunna tas till att tillgången till handlingarna skulle kunna vara den enda möjligheten för skadelidande att få tillgång till sådan bevisning som är nödvändig för att skadeståndstalan ska kunna väckas. Samtidigt följer det av EU-domstolens praxis att effektivitetsprincipen inte kräver att tillgång till handlingar alltid medges eller att skadelidande ges tillgång till samtliga handlingar.

Ett sådant resonemang förefaller rimligt. I likhet med frågan om tredjepartsfinansiering, och till skillnad från preskriptionsregler, lär inte skadelidandes möjlighet att begära edition innan rättegång har inletts vara direkt och ensamt avgörande för utövandet av rätten till skadestånd. Vilken betydelse en sådan möjlighet har beror sannolikt på omständigheterna i det enskilda fallet, exempelvis vilka krav som ställs vid talans väckande eller vilka alternativa möjligheter som finns att få tillgång till nödvändig information. Effektivitetsbedömningen lär därför behöva göras med beaktande av samtliga relevanta rättsliga och faktiska omständigheter i det specifika fallet. I nästa avsnitt behandlas ett

¹⁹⁸ Se C-536/11 *Donau Chemie*, ECLI:EU:C:2013:366 p. 39.

¹⁹⁹ Se C-360/09 *Pfleiderer* p. 2; C-536/11 *Donau Chemie* p. 2 och 6

antal utmaningar som kan tänkas uppstå till följd av att skadelidande saknar möjlighet att begära edition innan rättegång har inletts.

3.2 Potentiella utmaningar

Avsaknaden av tillgång till information innan rättegång har inletts kan förväntas påverka utövandet av rätten till skadestånd på flera sätt, vilket har uppmärksammats i litteraturen. Det har bland annat framhållits att bristande tillgång till information kan försvåra möjligheten att överhuvudtaget väcka talan eller undvika att den omedelbart avvisas.²⁰⁰ Europeiska länder tillämpar ofta ett system med *fact pleading*. I ett sådant system ställs krav på att parterna redan i samband med talans väckande måste precisera detaljerna i sina anspråk.²⁰¹ Problematiken uppmärksammas även i skälen i skadeståndsdirektivet. Där anges att det, mot bakgrund av informationsasymmetrin mellan parterna, kan vara ett oskäligt hinder för ett effektivt utövande av rätten till ersättning, om strikta rättsliga krav ställs på att käranden redan när talan väcks ska lämna detaljerade upplysningar om alla sakförhållanden i målet och lägga fram exakt angiven styrkande bevisning.²⁰² I vissa medlemsstater är det dessutom inte möjligt att komplettera grunderna för anspråket efter att talan har väckts.²⁰³ Det får antas att detta även påverkar möjligheten att i slutändan lyckas styrka anspråket.

Utan tillgång till information har skadelidande inte heller möjlighet att bedöma sina framgångsutsikter i en eventuell process, vilket kan leda till otillräckliga incitament att initiera ett anspråk.²⁰⁴ Skadelidande kan dessutom ha svårt att bedöma skadans omfattning och därmed avgöra om det är värt att väcka talan.²⁰⁵ I litteraturen har det framhållits att ett systems effektivitet i slutändan avgörs av huruvida praktiska hinder för att väcka talan undanröjs.²⁰⁶ I kombination med andra faktorer som kan avskräcka från att initiera ett skadeståndsanspråk, såsom risken att behöva stå för betydande rättegångskostnader²⁰⁷, antas en begränsad tillgång till information alltså bidra till att den skadelidandes otillräckliga incitament och därmed påverka utövandet av rätten till skadestånd.

I ASG 2 fastslog EU-domstolen dock att den komplexitet och de kostnader som är förenade med en (individuell) skadeståndstalan inte i sig räcker för att dra slutsatsen att det i praktiken skulle bli omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till skadestånd. En sådan slutsats kan enligt domstolen endast dras

²⁰⁰ Se Caro de Sousa (2024) s. 141.

²⁰¹ Se Vallines García (2020) s. 125; Jfr också Marcos (2023) s. 282.

²⁰² Se skäl 14 i skadeståndsdirektivet.

²⁰³ Se Marcos (2023) s. 282.

²⁰⁴ Jfr Andersson (2018) s. 135; Bilaga till vitbok (2008) p. 39.

²⁰⁵ Jfr Caro de Sousa (2024) s. 141; Classen & Seegers (2019) s. 19–20 och 27. Jfr Bilaga till vitbok (2008) p. 39.

²⁰⁶ Se Caro de Sousa (2024) s. 82.

²⁰⁷ Jfr Caro de Sousa (2024) s. 82.

om konkreta omständigheter i nationell rätt utgör hinder för en sådan talan.²⁰⁸ Det får därför antas att skadelidandes bristande incitament att väcka talan inte ensamt leder till slutsatsen att en nationell lagstiftning, som inte möjliggör edition innan talan har väckts, är oförenlig med effektivitetsprincipen. Denna omständighet borde dock kunna vägas in i en samlad bedömning.

Hur stora dessa utmaningar blir lär variera beroende på omständigheterna kring den specifika överträdelsen samt vilken typ av process det rör sig om. Kartellöverträdelser ska exempelvis presumeras orsaka skada enligt artikel 17.2 i skadeståndsdirektivet. Detta innebär å ena sidan att skadelidande har ett moment mindre att beskriva när talan ska väckas. Å andra sidan omfattar en sådan presumtion inte skadans omfattning.²⁰⁹ Dessutom har presumtionen införts eftersom karteller typiskt sett har en hemlig karaktär, vilket ökar informationsasymmetrin och gör det svårare för käranden att skaffa det underlag som är nödvändigt för att kunna bevisa skadan.²¹⁰ Möjligen är det därför ännu svårare att få kännedom om omständigheter som stämmer in på övriga rekvisit. En ytterligare svårighet vid kartellmissbruk är att fastställa i vilken omfattning respektive överträdarens agerande har bidragit till den aktuella skadan, vilket kan försvåra bedömningen av orsakssambandet.²¹¹ Skadeståndsdirektivet adresserar emellertid detta genom att föreskriva ett solidriskt ansvar för gemensamma överträdelser (artikel 11.1).

Informationsproblemet lär vidare vara större i en *stand-alone*-talan jämfört med en *follow-on*-talan.²¹² I en *follow-on*-talan behöver skadelidande inte beskriva förekomsten av en överträdelse. EU-domstolen har framfört att det i allmänhet är svårt för en skadelidande att visa att konkurrensreglerna har åsidosatts utan att EU-kommissionen eller en nationell konkurrensmyndighet har fattat ett överträdelsebeslut.²¹³ Domstolen har även uttalat att det skulle kunna bli orimligt svårt för skadelidande att utöva sin rätt till ersättning om möjligheten att föra en skadeståndstalan efter ett överträdelsebeslut undergrävs.²¹⁴

Skadelidande kan dessutom typiskt sett hämta viss information från överträdelsebeslutet som kan användas vid fastställandet av övriga rekvisit. Även detta har uppmärksammats av EU-domstolen, som har framhållit att en skadelidande, bland annat efter EU-kommissionens utredning, ska kunna bedöma huruvida en överträdelse har begåtts samt få kännedom om dess

²⁰⁸ Se C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40 p. 86.

²⁰⁹ Jfr skäl 47 i skadeståndsdirektivet.

²¹⁰ Se skäl 47 i skadeståndsdirektivet.

²¹¹ Jfr Bilaga till vitbok (2008) p. 89.

²¹² Se avsnitt 2.1 för en förklaring av termerna.

²¹³ Se C-605/21 *Heureka Group*, ECLI:EU:C:2024:324 p. 60.

²¹⁴ Se C-21/24 *Nissan Iberia*, ECLI:EU:C:2025:659 p. 66.

omfattning och varaktighet och sedan grunda sig på detta konstaterande i en senare skadeståndstalan.²¹⁵

Det har dock hävdats att informationen i ett överträdelsebeslut inte är tillräcklig för att driva ett skadeståndsanspråk. EU-kommissionen har exempelvis framhållit att mycket av den specifika bevisningen som krävs, såsom underlag för kvantifiering av den individuella skadan som lidits samt orsakssambandet mellan skadan och överträdelsen, inte utreds av myndigheten och därför sällan återfinns i dess akter.²¹⁶ Även i litteraturen har det påpekats att innehållet i överträdelsebeslut ofta är otillräckligt och begränsat.²¹⁷ För att vara behjälpligt hade det exempelvis krävts att beslutet innehöll mer detaljerade uppgifter om den berörda marknaden och den aktuella överträdelsen.²¹⁸

Till sist lär dessa svårigheter vara särskilt betungande i mål där skadelidande är en konsument som lidit indirekt skada.²¹⁹ Kombinationen av begränsade resurser och att skadans omfattning ofta är relativt liten får antas medföra att konsumenter har ännu svagare incitament att initiera ett anspråk. Problematiken kan emellertid i viss mån motverkas om rättsordningen tillhandahåller mekanismer för risk- och kostnadsfördelning.²²⁰ En indirekt köpare möter dessutom ofta särskilda svårigheter när det gäller att visa såväl förekomsten av en skada som dess omfattning, eftersom denne typiskt sett befinner sig långt från överträdaren i distributionskedjan.²²¹ Skadeståndsdirektivet innehåller emellertid vissa bevislätnadsregler för indirekta köpare (artikel 14.2), vilka möjligen även kan påverka kraven som ställs på skadelidandes specifikation av anspråket vid inledandet av processen.

I nästa kapitel undersöks i vilken mån dessa svårigheter påverkar utövandet av rätten till skadestånd på konkurrensrättslig grund i den svenska rättsordningen. Kapitlet utreder också om svensk lagstiftning tillhandahåller andra alternativ för en skadelidande att få tillgång till nödvändig information innan rättegång har inletts.

²¹⁵ Se C-605/21 *Heureka Group*, ECLI:EU:C:2024:324 p. 79.

²¹⁶ Se Bilaga till vitbok (2008) p. 90.

²¹⁷ Se t.ex. Classen & Seegers (2019) s. 22.

²¹⁸ Se Classen & Seegers (2019) s. 27.

²¹⁹ Jfr t.ex. Bilaga till vitbok (2008) p. 39.

²²⁰ Jfr Caro de Sousa (2024) s. 82.

²²¹ Jfr Slotte (2017) s. 53; Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1071 f. Se också skäl 41 i skadeståndsdirektivet.

4 Svensk processrätt och dess begränsningar för rätten till skadestånd

4.1 Bevisutlämning i konkurrensrättsliga skadestandsprocesser

Frågan om ”editionsföreläggande utan att talan har väckts” diskuterades i förarbetena till KSL. Där konstaterades att ett sådant editionsföreläggande enligt 41 kap. 1 § RB (bevisning till framtida säkerhet) förutsätter att parten kan visa att det utan editionsbeslutet finns en risk för att beviset går förlorat eller endast med svårighet kan föras. Den svenska lagstiftaren påpekade visserligen att något motsvarande krav inte framgår av skadeståndsdirektivet, men ifrågasatte om en sådan föregående editionstalan ska betraktas som en skadeståndstalan i direktivets mening. I artikel 2.4 definieras en skadeståndstalan som en talan genom vilken ett yrkande om skadestånd framställs vid en nationell domstol, vilket per definition inte har skett vid bevisning till framtida säkerhet. Likväl valde lagstiftaren att införa en uttrycklig hänvisning till 41 kap. RB i 5 kap. 7 § KSL. Avsikten var, med hänvisning till kravet på ett lojalt genomförande av direktivet, att bestämmelserna om vad som ska gälla för edition också görs tillämpliga vid bevisning till framtida säkerhet.²²²

Konsekvensen av hänvisningen är att det som föreskrivs i 5 kap. 4–6 §§ KSL också gäller i fråga om bevisning till framtida säkerhet enligt 41 kap. RB. I dessa bestämmelser föreskrivs ett antal begränsningar för bevisutlämning, bland annat i fråga om när ett bevisföreläggande får riktas mot en konkurrensmyndighet (5 kap. 4 § första stycket KSL), när ett beslut om föreläggande av en handling som finns hos en konkurrensmyndighet inte får meddelas (5 kap. 4 § andra stycket KSL), vissa undantag från skyldigheten att tillhandahålla handlingar som finns hos en konkurrensmyndighet (5 kap. 5 § KSL) samt förbud mot att åberopa vissa sådana handlingar som bevis (5 kap. 8 § KSL). Hänvisningen innebär således inte att bestämmelserna får ett utvidgat tillämpningsområde i konkurrensrättsliga skadeståndsmål. Tvärtom inskränks möjligheten till bevisföreläggande i sådana tvister, vilket därmed också gäller för bevisning till framtida säkerhet.²²³

I svensk rätt har det dock tidigare föreslagits ett institut som skulle utöka skadelidandes möjligheter att få tillgång till bevisning, nämligen en möjlighet till så kallad *bevisundersökning*.²²⁴ I utredningen till förslaget konstaterades att en effektiv tillämpning av skadestandsreglerna i praktiken krävde att skadelidandes bevisinsamling underlättades eller stöddes. På så sätt ansågs brister

²²² Se prop. 2016/17:9 s. 67.

²²³ Jfr Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1076.

²²⁴ Se SOU 2004:10 s. 14.

avseende både incitament och möjligheter till initiativ från enskilda i någon mån kunna avhjälpas.²²⁵

Enligt utredningen förväntades de begränsade möjligheterna som gällande rätt tillhandahöll för införskaffning av bevismaterial mest sannolikt medföra att skadeståndsanspråk riktas mot företag som redan har varit föremål för ingripanden från Konkurrensverket eller EU-kommissionen. Utredningen konstaterade att enskilda skadeståndsprocesser, som ofta är långvariga och kostsamma, nämligen lär förutsätta tillgång till material från utredningen i det offentlighetsrättsliga förfarandet. Även inom ramen för sådana följdprocesser antogs det dock kunna uppkomma bevissvårigheter för skadelidande.²²⁶

Utredningen bedömde det vidare som relativt osannolikt att en skadelidande på egen hand skulle kunna avslöja en dold kartell och med framgång framställa ett ersättningsanspråk. I sammanhanget påpekades att skadelidande till skillnad från konkurrensmyndigheterna inte har möjlighet att samla in bevismaterial via gryningsräder, vilket gör det avsevärt svårare att styrka en kartellsamverkan och många gånger även ett dominansmissbruk.²²⁷

Det föreslagna systemet för bevisundersökningen skulle dock inte kunna användas innan talan har väckts. Utredningen konstaterade visserligen att en sådan möjlighet skulle kunna vara av stort värde för den skadelidande, eftersom den skulle kunna ge den skadelidande underlag för bedömningen av huruvida en talan ska väckas eller inte. Samtidigt framfördes att en sådan ordning skulle kunna skada konkurrensmyndigheternas utredning. Dessutom ansågs en ”fullständig stämningsansökan” utgöra ett bättre underlag för domstolens bedömning av om en bevisundersökning ska tillåtas än en ansökan som görs i ett tidigare skede.²²⁸

Frågan om huruvida en skadelidandes begränsade möjligheter att införskaffa bevisning även kan påverka dennes möjligheter att överhuvudtaget väcka talan behandlades alltså inte i utredningen, möjligen för att utredaren inte såg det som ett problem. Utredningens slutsatser bekräftar dock de svårigheter som kan uppkomma för en skadelidande vid bevisanskaffning, särskilt i *stand-alone*-processer, samt att skadelidande kan ha otillräckliga incitament att initiera ett anspråk.

Det faktum att incitamentsproblemet får antas vara störst för en enskild konsument uppmärksammades också i utredningen. Det framhölls att konsumenterna inte förväntades utnyttja möjligheten att begära skadestånd i någon större utsträckning, med hänsyn till att de skador som lidits ofta är begränsade i omfattning. Samtidigt framhölls att den (då) nya lagen (2002:599) om

²²⁵ Se SOU 2004:10 s. 14.

²²⁶ Se SOU 2004:10 s. 99.

²²⁷ Se SOU 2004:10 s. 100.

²²⁸ Se SOU 2004:10 s. 106.

grupprättegång skulle kunna komma till användning i dessa fall.²²⁹ Hittills verkar det inte som att någon sådan grupptalan har drivits i Sverige. I teorin föreligger emellertid en möjlighet, vilket åtminstone i viss mån får antas avhjälpa problemet med enskildas bristande incitament att väcka talan.

Förslaget om bevisundersökning genomfördes dock inte. Regeringen ansåg bland annat att förslaget kunde medföra vissa risker och framhöll dessutom att det inte var säkert att det skulle leda till en ökning av antalet processer. Därtill konstaterades att EU-rätten (dåvarande EG-rätten) inte ställde några krav på ett sådant institut.²³⁰

4.2 En moment 22-situation?

Rättegångsbalkens ordning för bevisutlämning har diskuterats i litteraturen. Westberg har framhållit att det svenska systemet skiljer mellan en parts behov av information för att utforma sin talan och behovet av information för att styrka den. Det allmänt förekommande synsättet är enligt honom att domstolens hjälp endast kan erhållas i det senare fallet.²³¹ Vidare menar Westberg att en informationsbehövande part därmed får förlita sig på andra personers frivilliga medverkan. Frivilligheten blir en slags garanti för att informationsanskaffningen inte går så långt att någon annans integritet kränks, men kan samtidigt skapa problem för en part som möts av ovilja att lämna ut information.²³²

Frågan om en potentiell kändes tillgång till information hänger samman med vilka krav som ställs på dennes beskrivning av tvisten i samband med talans väckande. Kändes begränsade tillgång till information behöver ju innebära något större problem om talan kan väckas även på relativt vaga grunder. Enligt Westberg förutsätter det kontradiktoriska förfarandet dock att tvisten är färdiguttränkt när talan väcks.²³³ Han framhåller att svensk rätt inte ger en potentiell kändes möjlighet att avstå från konkreta åberopanden och ersätta dessa med vaga beskrivningar eller åberopanden som senare kompletteras. Inte heller kan kändes få hjälp av domstolen att klargöra sin talan.²³⁴

Visserligen får domstolen enligt 42 kap. 3 § RB förelägga kändes att komplettera stämningsansökan. Westberg påpekar dock att domstolen genom ett sådant föreläggande endast ska uppmärksamma parten på bristen, inte lämna anvisningar om hur den ska åtgärdas. Vidare ger inte ett kompletteringsföreläggande parten de ytterligare förutsättningar som eventuellt krävs för att

²²⁹ Se SOU 2004:10 s. 87 f.

²³⁰ Se prop. 2004/05:117 s. 45.

²³¹ Se Westberg (2010) s. 209 f.

²³² Se Westberg (2010) s. 214 f.

²³³ Se Westberg (2010) s. 226 f.

²³⁴ Se Westberg (2010) s. 227 f.

bristen faktiskt ska kunna avhjälpas. Utgångspunkten är fortfarande att parten har en plikt att rätta till bristerna och också förmåga att göra det.²³⁵

Westberg menar att kravet på en färdigutformad beskrivning av tvisten länge har upprätthållits i svensk rätt, trots att lagstiftaren i omgångar har uppmärksammat domstolarnas tendens att frångå de strikta kraven. Enligt Westberg har det dock aldrig utretts varför parterna i tvisten i så stor utsträckning misslyckats med att formulera sin talan på ett tillräckligt tydligt sätt. Även om det kan finnas flera förklaringar till detta, framhåller han att en av dem är just begränsad tillgång till information.²³⁶

Mot bakgrund av det ovanstående framstår det som att de svenska reglerna skulle kunna ge upphov till en moment 22-situation för en potentiell kärende. Ett liknande resonemang har förts av Ekelöf m.fl., som menar att reglerna kan sätta kärenden i en omöjlig situation – viss bevisning krävs för att talan ska kunna väckas, men för att komma åt denna förutsätts att talan redan har väckts.²³⁷ Edition kan nämligen inte användas av en kärende om det enda syftet med begäran är att en part ska komma i besittning av handlingar som hjälper honom eller henne att ange grunderna för sin talan.²³⁸

Den redovisade problematiken har framhållits avseende dispositiva tvistemål i allmänhet och har därför inte tagit hänsyn till de särdrag som kan prägla de konkurrensrättsliga skadestandsprocesserna. Det kan antas att de beskrivna utmaningarna blir ännu större i dessa mål, mot bakgrund av dels de komplicerade faktiska och ekonomiska analyser som processerna kräver, dels den informationsasymmetri som generellt kännetecknar dem till nackdel för skadelidande.²³⁹ I nästa avsnitt behandlas kraven på stämningsansökans innehåll i relation till konkurrensrättsliga skadestandsprocesser.

4.3 Krav på stämningsansökans innehåll

Kraven på stämningsansökans innehåll framgår av 42 kap. 2 § RB. Om en ansökan om stämning inte uppfyller föreskrifterna eller i övrigt är ofullständig, ska det föranleda ett kompletteringsföreläggande från rätten enligt 42 kap. 3 § RB. Om kärenden inte följer ett sådant föreläggande ska ansökan enligt 42 kap. 4 § RB avvisas, förutsatt att den är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång.

²³⁵ Se Westberg (2010) s. 262.

²³⁶ Se Westberg (2010) s. 230 f.

²³⁷ Se Ekelöf m.fl. (2009) s. 309.

²³⁸ Se RH 1993:162.

²³⁹ Se t.ex. avsnitt 2.5.1 och 3.1.

4.3.1 Bestämt yrkande

Enligt *första punkten* i 42 kap. 2 § RB ska ansökan innehålla ett bestämt yrkande som i detalj motsvarar det domslut som käranden önskar att domstolen ska meddela.²⁴⁰ Yrkandet ska vara *preciserat* och *riktat mot svaranden*.²⁴¹ I ett skadeståndsmål vill käranden ha betalning för den skada som svaranden påstås ha orsakat honom eller henne (penningprestation). Kravet på precision innebär att kärende måste specificera sitt ersättningsyrkande med ett exakt belopp.²⁴² Detta kan vara problematiskt i skadeståndsprocesser i allmänhet.²⁴³ Exempelvis kan den skadevällande händelsen, i detta fall överträdelsen, fortfarande pågå, vilket innebär att skadans storlek ännu inte kan utredas.²⁴⁴

I ett konkurrensrättsligt skadeståndsmål lär kravet dock vara särskilt besvärligt, med tanke på de svårigheter som föreligger vid fastställandet av skadans omfattning och värde.²⁴⁵ Skadeberäkningen är i allmänhet ofta mycket komplex. En vanlig metod som används är den så kallade differensmetoden, enligt vilken en jämförelse görs mellan det faktiska förloppet (med överträdelsen) och ett hypotetiskt förlopp (utan överträdelsen).²⁴⁶ Karlsson & Osen Bergqvist har emellertid påpekat att vilken metod som är ändamålsenlig varierar beroende på bland annat vilken typ av överträdelse det är fråga om, vilken skada som har uppkommit samt vilka uppgifter som finns tillgängliga.²⁴⁷

Många gånger är det sannolikt så att de uppgifter som skadelidande behöver för att beräkna skadans storlek finns tillgängliga även i den egna verksamheten. Om skadan exempelvis består i en merkostnad som skadelidande behövt betala på grund av prisöverenskommelser i en kartell, ska skadelidande med tillämpning av differensmetoden fastställa vilket pris som skulle ha gällt utan överträdelsen. För detta kan skadelidande exempelvis använda priset på samma marknad före överträdelsen, på en annan geografisk marknad eller på en annan produktmarknad.²⁴⁸ Inget av dessa alternativ förutsätter nödvändigtvis information som endast finns hos överträdaren eller tredje part. Även om uppgiften kan vara komplex är det därför inte säkert att det i ett sådant fall hade blivit enklare om skadelidande hade möjlighet att begära edition innan talan väcks.

Ett belopp som angetts i stämningsansökan kan dessutom justeras senare i processen genom en taleändring (13 kap. 3 § RB). Om fastställandet av skadans storlek inte kan ske förrän skadelidande har fått tillgång till viss

²⁴⁰ Se prop. 1986/87:89 s. 189.

²⁴¹ Se Sundin (2025) kommentaren till 42 kap. 2 §.

²⁴² Se Fitger m.fl. (2025) kommentaren till 42 kap. 2 §; Ekelöf m.fl. (2011) s. 26.

²⁴³ Se Ekelöf m.fl. (2011) s. 26.

²⁴⁴ Se Fitger m.fl. (2025) kommentaren till 42 kap. 2 §.

²⁴⁵ Jfr Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1066.

²⁴⁶ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1033.

²⁴⁷ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1068 f.

²⁴⁸ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1068.

information från svaranden eller tredje part, kan beloppet alltså justeras när sådan information väl erhållits. Det ska även framhållas att skadans verkliga storlek inte alltid kan fastställas till ett exakt belopp ens senare i processen. Karlsson och Osen Bergqvist har framfört att utgångspunkten visserligen är att skadelidande ska styrka skadans omfattning och värde, men att det många gånger är väldigt svårt att göra detta. Domstolen har därför möjlighet att uppskatta skadans storlek till ett skäligt belopp enligt 35 kap. 5 § RB.²⁴⁹

Följaktligen är det inte alltid så att skadeberäkningen förutsätter tillgång till information som skadelidande inte själv har. Även om så skulle vara fallet, borde kravet på precision i yrkandet ändå inte vålla några större praktiska problem för en skadelidande – dels för att beloppet kan justeras senare i processen, dels för att ett exakt belopp sällan kan fastställas ändå och domstolen har möjlighet att göra en skälighetsuppskattning av skadans storlek.

Det faktum att yrkandet ska vara riktat mot svaranden skulle dock kunna vara problematiskt i konkurrensskandeståndsmål, eftersom flera aktörer ofta är inblandade i ett konkurrensbegränsande samarbete och det därmed kan vara svårt att avgöra exakt vilket agerande som orsakat den aktuella skadan.²⁵⁰ Som tidigare har framhållits föreskrivs dock ett solidariskt ansvar för gemensamma överträdelser (artikel 11 i skandeståndsdirektivet) som införlivats genom 2 kap. 2 § KSL. Eftersom kartelldeltagarna svarar solidariskt för skadan spelar det ingen roll vilken av deltagarna som skadelidande riktar anspråket mot, vilket innebär att denna svårighet sannolikt underlättas i praktiken.

4.3.2 Redogörelse för de omständigheter som åberopas till grund för yrkandet

Enligt *andra punkten* i 42 kap. 2 § RB ska stämningsansökan innehålla en utförlig redogörelse av de omständigheter som åberopas till grund för yrkandet. Det är ofta fördelaktigt för processen om käranden inte bara redogör för omständigheter som är av omedelbar betydelse för yrkandet, så kallade rättsfakta, utan även lämnar en mer innehållsrik beskrivning av bakgrunden till tvisten och andra betydelsefulla omständigheter.²⁵¹

Grunderna för ersättningsyrkandet motsvarar de förutsättningar som gäller för skadeståndsansvar, vilka framgår av 2 kap. 1 § KSL. Skadelidande ska följaktligen, med något mått av utförlighet, redogöra för i) förekomsten av en konkurrensrättslig överträdelse (i *stand-alone*-mål), ii) förekomsten av en skada, iii) förekomsten av ett orsakssamband mellan överträdelserna och skadan, samt iv) förekomsten av uppsåt eller culpa hos överträdaren.²⁵²

²⁴⁹ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1069 f. Jfr också artikel 17 i direktivet.

²⁵⁰ Jfr Bilaga till vitbok (2008) p. 89.

²⁵¹ Se prop. 1986/87:89 s. 189 f.

²⁵² Se Carlsson (2026) kommentaren till 2 kap. 1 §.

Grunderna förväntas inte redan i stämningsansökan vara så utförligt formulerade att ansökan i sig kan ligga till grund för ett bifall av talan.²⁵³ Käranden behöver endast lämna en beskrivning som är tillräckligt utförlig för att ansökan inte ska avvisas av domstolen. För detta krävs kännedom om vilka omständigheter som kan utgöra rättsfakta i tvisten.²⁵⁴ Kärnfrågorna blir därmed vilken grad av utförlighet som krävs för att stämningsansökan inte ska avvisas, samt huruvida skadelidande kan förväntas uppnå denna nivå av utförlighet utan att få tillgång till sådan information som endast innehas av svaranden eller tredje part.

4.3.2.1 *Beskrivning av grunderna*

För det första måste skadelidande (i ett *stand-alone*-mål) beskriva förekomsten av en överträdelse av konkurrensreglerna, det vill säga ett konkurrensbegränsande samarbete eller ett missbruk av dominerande ställning. EU-kommissionen har angett exempel på uppgifter som skadelidande kan behöva ha tillgång till för att göra detta. Bland annat kan en potentiell kärende behöva ha kännedom om svarandens affärsmetoder, kommersiella strategi, prissättningspolicy, kostnadsstruktur eller marknadspositionering. Sådan information finns i regel inte tillgänglig för skadelidande. Dessutom tenderar företag som är involverade i konkurrensrättsliga överträdelser att vidta åtgärder för att dölja sitt olagliga agerande.²⁵⁵ Det framstår därmed som att det många gånger är svårt för en skadelidande att få kännedom om omständigheter som kan åberopas till stöd för överträdelsen. Samma slutsats drogs även i den ovan redovisade utredningen.²⁵⁶

Skadelidande behöver vidare beskriva att överträdelsen har orsakat en skada. Även för detta ändamål kan den ovan nämnda differensmetoden användas.²⁵⁷ Det svåra med metoden är att det aldrig går att veta säkert vilket förlopp som skulle ha utspelat sig om en överträdelse inte hade begåtts. Karlsson och Osen Bergqvist har framfört att händelser på marknaden, såsom utvecklingar av priser, försäljning och vinstmarginaler, avgörs av flera faktorer och av ett komplext samspel mellan olika aktörer.²⁵⁸ Författarna påpekar vidare att en skada kan vara en mer eller mindre direkt konsekvens av en överträdelse.²⁵⁹ För vissa överträdelser, som direkt berör en särskild aktör, kan det ligga i farans riktning att en skada har uppkommit för denne.²⁶⁰ I många fall är överträdelsen dock inte den enda bakomliggande orsaken till skadan. Den kan

²⁵³ Jfr prop. 1983/84:78 s. 75.

²⁵⁴ Jfr Westberg (2010) s. 226. Han framhåller att en parts brist på information även kan medföra svårigheter vid formulerandet av ett rättsfaktum som senare ska bevisas.

²⁵⁵ Se Bilaga till vitbok (2008) p. 88.

²⁵⁶ Se avsnitt 4.1.

²⁵⁷ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1033; Bilaga till vitbok (2008) p. 89.

²⁵⁸ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1033.

²⁵⁹ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1046.

²⁶⁰ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1045 f.

även ha orsakats av exempelvis företagets egna affärsbeslut eller andra marknadsfaktorer.²⁶¹

Beskrivningen av skada och orsakssamband får därför antas vara svårt för en skadelidande oavsett om denne har tillgång till ytterligare information eller inte. Vilka omständigheter som skadelidande måste ha kännedom om för att beskriva skadan och orsakssambandet kommer sannolikt att variera från fall till fall. En skada som lidits till följd av en otillåten prissamverkan, som redan har fastslagits i ett överträdelsebeslut, kan exempelvis antas vara förhållandevis okomplicerad att beskriva för en direkt avtalspart till någon av kartelldeltagarna. Förutsatt att överträdelsebeslutet innehåller uppgifter om själva prissamverkan kan skadelidande i sådana fall göra gällande vilken merkostnad som uppkommit till följd av överträdelsen.

Det finns emellertid situationer som är betydligt mer komplexa. EU-kommissionen har framfört att en skadelidande, för att kunna rekonstruera det hypotetiska förlopp som skulle ha gällt utan överträdelsen, ofta är beroende av information som innehas av svaranden eller andra medverkande parter. Som exempel anges anteckningar om fastställda priser, uppgifter om hur och när olika konkurrensparametrar påverkades eller interna dokument hos överträdaren som visar dennes analys av marknadsutvecklingen. Rekonstruktionen av en hypotetisk marknad förutsätter enligt EU-kommissionen typiskt sett kännedom om faktiska omständigheter rörande såväl överträdarens som andra aktörers kommersiella verksamhet.²⁶² Mot denna bakgrund framstår det som att det åtminstone i vissa situationer kan vara svårt för skadelidande att beskriva förekomsten av en skada och ett orsakssamband om edition inte medges innan talan väcks.

Till sist behöver skadelidande även ange att överträdaren har agerat uppsåtligt eller av oaktsamhet. Eftersom ett sådant rekvisit inte följer av unionsrätten har det i förarbetena anförts att domstolarna har i uppgift att tolka och tillämpa kravet på ett sätt som inte gör utövandet av rätten till skadestånd praktiskt omöjligt eller överdrivet svårt.²⁶³ I litteraturen har gränsen för vållande antagits vara mycket låg och det har hävdats att kravet inte borde medföra några större tillämpningsproblem.²⁶⁴ Det får därmed antas att kraven på beskrivningen av överträdarens vållande är ännu lägre i stämningsansökan, och därmed inte försvårar utövandet av rätten till skadestånd i någon vidare utsträckning.

²⁶¹ Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1047.

²⁶² Se Bilaga till vitbok (2008) p. 88.

²⁶³ Se prop. 2016/17:9 s. 29 f.

²⁶⁴ Jfr t.ex. Bernitz (2019) s. 226; Karlsson, Wessman & Osen Bergqvist (2025) kommentaren till 2 kap. 1 §.

4.3.2.2 Avvisning

I förarbetena till 42 kap. 4 § RB anges hur precisa de omständigheter som kändanden anger i stämningsansökan måste vara för att avvisning inte ska aktualiseras. Kändandens yrkanden och grunder måste vara så välutformade att rätten kan pröva huruvida *lis pendens* (13 kap. 6 § RB) eller *res judicata* (17 kap. 11 § RB) föreligger. Stämningsansökan bör vidare vara så fullständig att den på ett effektivt sätt kan utgöra grunden för den fortsatta processen. Detta innebär i princip att det material som lämnas in ska vara så fullständigt att svaranden med ledning av detta ska kunna inkomma med ett svaromål enligt reglerna i 42 kap. 7 § RB. Särskilt viktigt är att kändandens yrkanden och grunder är tillräckligt preciserade. Tingsrätten ska även kunna meddela en tredsdom om svaranden underlåter att inkomma med svaromål.²⁶⁵

Vidare framhålls det i förarbetena att uttrycket ”utan väsentlig olägenhet” innebär att det finns ett processekonomiskt inslag i avvisningsbedömningen. Många brister i en stämningsansökan kan avhjälpas genom domstolens materiella processledning under förberedelsefasen. Den muntliga förberedelsen är dock kostsam, varför domstolen bör beakta hur komplicerat och tidsödande det förväntas bli att avhjälpa stämningsansökans brister. Om förberedelsen förväntas bli alltför utdragen till följd av kändandens ofullständiga uppgifter, ska ansökan avvisas. Detta bör i princip gälla oavsett målets sakliga beskaffenhet, och det faktum att målet är av stor omfattning bör givetvis inte sänka kraven på precisering från kändanden. Samtidigt påpekas att kraven på precision inte bör drivas för långt, så att kändanden även i komplicerade fall tvingas att i detalj redogöra för saken. Sådana detaljbetonade oklarheter kan enligt förarbetena i stället undanröjas i förberedelsefasen.²⁶⁶

Som konstaterats ovan får skadelidande åtminstone i vissa situationer antas behöva ha tillgång till vissa uppgifter från svaranden eller tredje part för att kunna precisera grunderna för anspråket. I ett sådant fall måste skadelidande utnyttja editionsinstitutet i hög utsträckning när tvisten har inletts, vilket kan medföra att förberedelsefasen blir tidskrävande och kostsam. Mot bakgrund av det processekonomiska inslaget som gäller för avvisningsprövningen kan i så fall grund för avvisning föreligga. Det förhållandet att målet är av stor omfattning verkar sakna betydelse.

I en sådan situation kan det sannolikt även uppstå svårigheter för svaranden att ange grunderna för sitt eventuella bestridande, eftersom svaranden inte vet vad som läggs denne till last. Även för domstolen kan möjligheten att meddela tredsdom försvåras. Kändanden förväntas dock inte redogöra för omständigheterna på detaljnivå, vilket innebär att viss hänsyn ändå verkar kunna

²⁶⁵ Se prop. 1983/84:78 s. 74 f.

²⁶⁶ Se prop. 1983/84:78 s. 75.

tas till det faktum att konkurrensrättsliga skadeståndsanspråk är särskilt komplicerande.

4.3.3 Bevisning och behörighet

Enligt *tredje punkten* i 42 kap. 2 § RB ska stämningsansökan innehålla uppgift om de bevis som åberopas samt vad som ska styrkas med varje bevis. Såväl muntlig som skriftlig bevisning ska anges, och för varje bevis ska kärande också ange vad som ska styrkas. Uppgifterna ska konkretiseras till att avse en viss faktisk omständighet.²⁶⁷

I konkurrensrättsliga skadeståndsmål, där nödvändig bevisning i regel finns hos svaranden eller tredje part, kan det vara svårt att redan i stämningsansökan ange vilka bevismedel som åberopas till stöd för talan. Brister i detta avseende bör emellertid normalt inte leda till att talan avvisas.²⁶⁸ Dessutom är käranden normalt oförhindrad att åberopa ytterligare bevisning senare i processen, med förbehåll för de begränsningar som följer av 42 kap. 15 §§ RB.²⁶⁹ Följaktligen verkar det inte som att möjligheten att utöva rätten till skadestånd påverkas i någon vidare utsträckning av detta krav.

Käranden ska enligt *fjärde punkten* även ange de omständigheter som gör rätten behörig, om inte behörigheten framgår av vad som anförs i övrigt. Eftersom PMD är behörig domstol i Sverige att pröva konkurrensskadeståndsmål (5 kap. 1 § RB) uppstår inga frågetecken gällande domstolens behörighet i tvister som endast har anknytning hit. Annorlunda kan det dock förhålla sig vid fastställandet av den internationella behörigheten, vilket regleras i Bryssel I-förordningen²⁷⁰.

Huvudregeln enligt förordningen är att domstolen är behörig vid den ort där svaranden har hemvist (artikel 4.1). En juridisk person anses ha hemvist där den har sitt stadgeenliga säte, huvudkontor eller huvudsakliga verksamhet (artikel 63). PMD:s internationella behörighet är därför i regel oproblematiserad när svaranden är ett svenskt bolag. Om talan väcks i Sverige mot ett utländskt bolag ska PMD *ex officio* pröva sin internationella behörighet, såvida inte svaranden ingår i svaromål, eftersom PMD i så fall automatiskt blir behörig (så kallad tyst prorogation).²⁷¹

Karlsson och Osen Bergqvist har framfört att de alternativa behörighetsgrunder som kan aktualiseras vid konkurrensrättsliga skadeståndsmål är dels ska-deorten enligt artikel 7.2, dels orten där ett av flera svarandebolag har

²⁶⁷ Se prop. 1986/87:89 s. 190.

²⁶⁸ Se prop. 1983/84:78 s. 75.

²⁶⁹ Se prop. 1986/87:89 s. 190.

²⁷⁰ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 om domstols behörighet och erkännande och verkställighet på privaträttens område. Observera att förordningen enligt huvudregeln endast är tillämplig när svaranden har hemvist i en medlemsstat (artikel 6.1).

²⁷¹ Se artikel 26.1 i Bryssel I-förordningen; Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1082.

hemvist, förutsatt att det finns ett tillräckligt nära samband mellan käromålen (artikel 8.1).²⁷² Även artikel 8.1 förutsätter alltså att ett av svarandebolagen har hemvist i Sverige.

Skadeorten kan utgöras av den ort där den skadevållande handlingen, i detta fall överträdelsen, företogs eller av den ort där skadan har uppkommit eller kan uppkomma.²⁷³ Den skadevållande handlingen har i EU-domstolens praxis ansetts företagits exempelvis där ett konkurrensbegränsande avtal ingicks eller där det konkurrensbegränsande beteendet genomfördes.²⁷⁴ Kännedom om sådana omständigheter kan i praktiken vara begränsad, särskilt utan ett föregående överträdelsebeslut. Orten där skadan har uppkommit är möjligen enklare att fastställa. Den kan till exempel utgöras av orten där den berörda marknaden finns och där den drabbade påstår sig ha lidit förlust.²⁷⁵

Om det är uppenbart att ett rättegångshinder föreligger, ska ansökan avvisas enligt 42 kap. 4 § andra stycket RB. Vid avvisning på grund av rättegångshinder krävs inget föreläggande enligt 42 kap. 3 § RB.²⁷⁶ Det skulle kunna finnas situationer där en skadelidande hade gynnats av en möjlighet att begära edition innan stämningsansökan inges, för att på så sätt få tillgång till bevisning som gör det enklare att precisera den internationella behörigheten.²⁷⁷ Svårigheter som kan uppstå vid fastställande av en domstols internationella behörighet är dock inte en direkt följd av svensk processrätt, utan får antas gälla på ett mer generellt plan. Det kan därför ifrågasättas om en bedömning mot effektivitetsprincipen verkligen är ändamålsenlig i detta sammanhang.

4.4 Alternativa sätt att få tillgång till information

4.4.1 Bevissäkringsregeln i 41 kap. RB

En potentiell kärke som vill få tillgång till bevisning innan rättegång inleds kan ansöka om bevisupptagning till framtida säkerhet hos domstolen enligt 41 kap. 2 § första stycket RB. Förutsättningarna för bifall framgår av 41 kap. 1 § RB. För det första krävs det att det föreligger fara för att beviset ska gå förlorat eller endast med svårighet kunna föras. För det andra ska bevis avse omständighet av betydelse för någons rätt. För det tredje får det inte pågå en rättegång om den omständighet som beviset ska styrka. För det fjärde får bevisupptagning inte ske i syfte att utreda brott. Av bestämmelsen framgår

²⁷² Se Karlsson & Osen Bergqvist (2022) s. 1083.

²⁷³ Se t.ex. C-21/76 *Handelskwekerij Bier mot Mines de Potasse d'Alsace*, ECLI:EU:C:1976:66 p. 19; C-30/20 *Volvo m.fl.*, ECLI:EU:C:2021:604 p. 29.

²⁷⁴ Se C-27/17 *flyLAL-Lithuanian Airlines* ECLI:EU:C:2018:533 p. 57.

²⁷⁵ Se C-27/17 *flyLAL-Lithuanian Airlines* ECLI:EU:C:2018:533 p. 43.

²⁷⁶ Se Fitger m.fl. (2025) kommentaren till 42 kap. 4 §.

²⁷⁷ Jfr Classen & Seegers (2019) s. 27. Författarna argumenterar för att mer innehållsrika överträdelsebeslut potentiellt kan göra det enklare för en skadelidande att, till exempel, veta vid vilken domstol talan ska väckas. Samma argument skulle möjligen kunna föras för en föregående editionstalan.

vidare att bevisupptagning kan ske genom vittne, sakkunnig, syn eller skriftligt bevis.

Bevisupptagningsreglerna i 41 kap. RB kan förstås utnyttjas även i mål om konkurrensrättsligt skadestånd, och som tidigare konstaterats har det dessutom införts en uttrycklig hänvisning till kapitlet i 5 kap. 7 § KSL. Den centrala frågan är om möjligheten att ansöka om bevisning till framtida säkerhet kan kompensera för att skadelidande inte kan begära edition innan rättegång har inletts. Här kan det antas att eventuella tillämpningssvårigheter framför allt skulle uppstå till följd av att sökanden inte lyckas uppfylla de två första förutsättningarna för bevisupptagning, nämligen farerekvisitet samt kravet på att beviset ska röra en omständighet som har betydelse för någons rätt.

För att *farerekvisitet* ska vara uppfyllt har det framhållits vara nödvändigt att det verkligen föreligger en fara, det räcker inte att en fara är möjlig.²⁷⁸ Traditionellt har rekvisitet ansetts vara svåruppfyllt vid bevisupptagning av skriftlig bevisning, eftersom skriftliga handlingar har bedömts vara beständiga. Skriftlig bevisning förekommer dock numera i stor utsträckning i digital form, vilket har antagits innebära att farerekvisitet oftare kan anses uppfyllt. Digital information kan nämligen snabbt tas bort eller flyttas i stora mängder.²⁷⁹ Ännu oftare borde farerekvisitet vara uppfyllt när bevisupptagning avser vittne eller sakkunnig. I litteraturen har det anförts att det i så fall lär räcka att sökanden påstår att en sådan fara finns.²⁸⁰

Skadeståndsdirektivet föreskriver emellertid att nationella domstolar effektivt ska kunna påföra parter sanktioner om de förstör relevant bevisning (artikel 8). Risken att träffas av sådana sanktioner skulle visserligen kunna minska risken för att relevant bevisning går förlorad. Någon särskild bestämmelse om detta återfinns inte i KSL, eftersom den nationella lagstiftaren ansåg att svensk rätt redan uppfyller direktivets krav. Bland annat lyftes 14 kap. 4 § brottsbalken vara av relevans i sammanhanget.²⁸¹

Paragrafen föreskriver att den som bland annat förstör en urkund, utan att ha rätt till denna och förutsatt att åtgärden innebär fara i bevishänseende, döms för hindrande av urkunds bevisfunktion. Ett sådant förfogandeförbud som avses i paragrafen har ansetts föreligga särskilt beträffande handlingar med karaktär av bevismedel inför en pågående eller förestående rättegång.²⁸² Det kan ifrågasättas om denna mekanism i praktiken ger ett tillräckligt skydd mot förstörelse av handlingar i det aktuella sammanhanget, eftersom en rättegång i detta skede förmodligen inte kan anses vara ”förestående”. Det är därmed

²⁷⁸ Se Ekelöf m.fl. (2009) s. 314 f.

²⁷⁹ Se Ekelöf m.fl. (2009) s. 315.

²⁸⁰ Se Nordh (2019) s. 116 f.

²⁸¹ Se prop. 2016/17:9 s. 88.

²⁸² Se prop. 2016/17:9 s. 88; NJA 1989 s. 492.

troligt att farerekvisitet många gånger är uppfyllt vid bevisupptagning inför konkurrensrättsliga skadestandsprocesser.

Mer problematiskt lär det vara att uppfylla förutsättningen att *bevis ska röra en omständighet som har betydelse för någons rätt*. Detta innebär att beviset måste kunna få betydelse i en framtida tvist. Att beviset endast har betydelse för att en potentiell kärande ska kunna avgöra huruvida talan ska väckas eller för att utforma yrkanden och grunder räcker inte för att rekvisitet ska vara uppfyllt.²⁸³ Följaktligen får det antas att vare sig incitamentsproblemet eller svårigheten att utforma stämningsansökan kan åtgärdas genom bevissäkringsregeln. Paragrafen förutsätter vidare att skadelidande har kännedom om de omständigheter som det begärda beviset ska styrka. Bevisupptagning kan således inte användas i syfte att klarlägga okända rättsfakta.²⁸⁴ Som beskrivits ovan kan skadelidande i vissa situationer sakna information om omständigheter som utgör rättsfakta, vilket därmed inte kan åtgärdas genom bevissäkring.

4.4.2 Begäran om allmän handling

Som redan konstaterats är informationsproblemet betydligt mindre i ett *follow-on*-mål, eftersom skadelidande då inte behöver bevisa förekomsten av en överträdelse och viss information kan erhållas i överträdelsebeslutet även för att beskriva övriga rekvisit. En annan fråga är om skadelidande även kan få tillgång till annan information som finns hos till exempel Konkurrensverket genom begäran om allmän handling. Som huvudregel gäller att allmänna handlingar som finns hos en myndighet begäras ut av denna (2 kap. 1 § och 15 §§ tryckfrihetsförordningen (1949:105)). Rätten att ta del av allmänna handlingar är dock begränsad till allmänna handlingar som inte omfattas av sekretess (jfr 6 kap. 4 och 5 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL)).

Av 30 kap. 1 a § första stycket OSL framgår att absolut sekretess gäller för uppgifter i förklaringar inom ramen för eftergiftsprogram och i förlikningsinlagor, vilket även omfattar sådana handlingar som utbyts inom Europeiska konkurrensnätverket och som förvaras hos Konkurrensverket.²⁸⁵ Även andra sekretessbestämmelser kan aktualiseras för handlingar som förvaras hos Konkurrensverket. I propositionen *Konkurrensverkets befogenheter* anges ett antal exempel. Uppgifter kan bland annat avse enskildas affärs- och driftsförhållanden (30 kap. 1 § OSL) eller vara sådana som finns i en anmälan eller utsaga från en enskild (30 kap. 3 § OSL). Vidare kan uppgifterna omfattas av

²⁸³ Se Ekelöf m.fl. (2009) s. 310.

²⁸⁴ Se Ekelöf m.fl. (2009) s. 314.

²⁸⁵ Se prop. 2020/21:51 s. 232.

utredningssekretess (17 kap. 3 § OSL) och utrikessekretess (15 kap. 1 och 1 a §§ OSL).²⁸⁶

Mycket av den information som finns hos Konkurrensverket lär därför omfattas av sekretess, vilket gör det osäkert i vilken utsträckning en skadelidande faktiskt kan få tillgång till material i praktiken. Dessutom förutsätter möjligheten att det företag vars agerande påstås ha orsakat skada faktiskt har varit föremål för Konkurrensverkets utredning.

²⁸⁶ Se prop. 2020/21:51 s. 183.

5 Slutsatser

Ju närmare en rättslig fråga ligger utövandet av den materiella rätten till skadestånd, desto större förefaller sannolikheten vara att EU-domstolen ingriper i bedömningen. Skadelidandes tillgång till information innan rättegång har inletts kan ha stor betydelse för möjligheten att utöva rätten till skadestånd. En sådan tillgång är dock inte i sig avgörande, eftersom behovet av information varierar beroende på de rättsliga och faktiska förutsättningarna i det enskilda fallet. Detta talar för att EU-domstolen, om frågan skulle aktualiseras i ett mål om förhandsavgörande, sannolikt skulle överlåta den slutliga effektivitetsprövningen till den nationella domstolen. EU-domstolen skulle sannolikt ge vägledning för bedömningen, men det skulle i slutändan ankomma på den nationella domstolen att ta ställning till om en lagstiftning som inte möjliggör edition innan rättegång har inletts medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt för en skadelidande att utöva rätten till skadestånd.

Svårigheter som kan uppstå utan en sådan möjlighet är i) att skadelidande inte uppfyller de krav som ställs för att talan ska tas upp till prövning, ii) att skadelidande misslyckas med att i slutändan styrka sitt anspråk, i de fall nationell rätt inte medger komplettering av åberopade grunder och bevisning efter talans väckande, eller iii) att skadelidande inte har tillräckligt incitament att initiera ett anspråk. Hur stora svårigheterna är beror på vilken typ av mål och överträdelse det är fråga om. En *stand-alone*-talan är betydligt enklare att initiera och driva jämfört med en *follow-on*-talan. En direkt avtalspart till överträdaren har antagligen ofta tillgång till mer information än en indirekt köpare. En enskild konsument har generellt lägre incitament att initiera ett anspråk än ett större företag.

Vid karteller råder å ena sidan en skadepresumtion, som får antas förenkla initierandet av ett anspråk. Ett missbruk av dominerande ställning är å andra sidan eventuellt mindre hemlig till sin natur. Vad gäller överträdelsens karaktär lär det framför allt vara avgörande vilken komplexitet den faktiska och ekonomiska analysen kräver samt vilka uppgifter som skadelidande behöver ha tillgång till i det enskilda fallet för att exempelvis rekonstruera ett hypotetiskt händelseförlopp.

En skadelidande som avser att driva ett konkurrensrättsligt skadeståndsanspråk i Sverige riskerar framför allt att möta den första och den tredje svårigheten. Avsaknaden av information kan göra att skadelidande inte uppfyller kraven i 42 kap. 2 §, vilket kan leda till att talan avvisas. Reglernas utformning kan vidare innebära att skadelidande saknar tillräckliga incitament att initiera en talan, även om svensk rätt i och för sig tillhandahåller en mekanism för risk- och kostnadsfördelning som underlättar för den kategori av skadelidande där incitamentsproblemet är som störst.

Svårigheterna att uppfylla kraven på stämningsansökans innehåll hänför sig framför allt till redogörelsen för grunderna för talan. Varken möjligheten att säkra bevisning enligt 41 kap. RB eller begära tillgång till allmän handling från Konkurrensverket förväntas fullt ut kompensera för att skadelidande inte kan begära edition innan rättegång har inletts. Följaktligen kan det inte uteslutas att svensk processrätt i vissa situationer gör det väldigt svårt, möjligen till och med orimligt svårt, att utöva rätten till skadestånd.

6 Avslutande diskussion

Om svensk rätt skulle bedömas vara oförenlig med effektivitetsprincipen uppkommer frågan vilka rättsliga följder det kan få. Ett alternativ vore att införa en möjlighet för skadelidande att begära edition även innan rättegång har inletts. Det kan dock argumenteras för att en sådan positiv förpliktelse snarare motiveras av rätten till ett effektivt domstolsskydd än effektivitetsprincipen. I *Pfleiderer* och *Donau Chemie* fastställde EU-domstolen inte att en skadelidande alltid skulle medges tillgång till handlingar när denne avser att väcka en skadeståndstalan. Domstolen slog dock fast att nationell rätt inte får uppställa absoluta hinder mot sådan tillgång. Detta skulle kunna innebära att svensk rätt inte nödvändigtvis måste införa en generell möjlighet till edition före rättegång, men att nationella domstolar inte får vara förhindrade att medge sådan tillgång när det är nödvändigt för att talan ska kunna väckas och det väger upp för andra skyddsvärda intressen.

Ett alternativt sätt att hantera problemet vore att tillåta domstolen att frånga de stränga krav som ställs i 42 kap. 2 § RB. Det är möjligt att detta redan sker i praktiken. En sådan lösning skulle dock inte adressera problemet med skadelidandes bristande incitament att initiera en talan. Som framgått i utredningen borde ett sådant praktiskt hinder dock inte i sig vara tillräckligt för att nationell lagstiftning ska anses vara oförenlig med effektivitetsprincipen.

Om det skulle ske en anpassning av nationell lagstiftning är det troligt att den skulle omfatta alla mål om skadestånd på konkurrensrättslig grund, även sådana som avser överträdelser av nationell rätt utan påverkan på samhandeln i unionen. KSL, som implementerar skadeståndsdirektivet, omfattar ju redan sådana situationer, trots att unionsrätten inte kräver det. Eftersom det generellt får antas finnas ett intresse av ett sammanhängande processuellt system är det också möjligt att en sådan anpassning skulle få verkningar även utanför konkurrensskadeståndsrättens område. I litteraturen har fenomenet beskrivits som en form av *spontan harmonisering* inom en medlemsstat.²⁸⁷

Å ena sidan hade en sådan utveckling kunnat betraktas som positiv, eftersom liknande problem verkar kunna uppstå även i andra dispositiva tvistemål. Å andra sidan har det framhållits att sådana verkningar kan problematiseras, dels mot bakgrund av kompetensfördelningen mellan EU och medlemsstaterna, dels ur ett demokratiskt perspektiv, eftersom det i praktiken blir domstolen snarare än lagstiftaren som stiftar lagarna.²⁸⁸ Sannolikheten för en sådan spontan harmonisering i svensk rätt framstår dock som relativt begränsad, eftersom den svenska lagstiftaren traditionellt verkar ha intagit en restriktiv

²⁸⁷ Se Law & T. Nowak (2020) s. 65.

²⁸⁸ Se Law & T. Nowak (2020) s. 67.

hållning i fråga om kraven som ställs på stämningsansökans innehåll och de ändamål för vilka edition får användas.²⁸⁹

Till sist ska det understrykas att ett utsträckt tillämpningsområde för artikel 5.1 i skadeståndsdirektivet inte säkert skulle lösa de problem som har identifierats i detta arbete. Ett domstolsföreläggande enligt artikeln förutsätter att käranden har lagt fram en utförlig motivering, grundad på rimligen tillgängliga fakta och bevis, som är tillräckliga för att styrka rimligheten i skadeståndsanspråket. Vid bedömningen ska domstolen visserligen ta hänsyn till vilka sakförhållanden som käranden ”skäligen” kan förväntas ha tillgång till²⁹⁰, men viss kännedom om relevanta uppgifter lär fortfarande krävas.

I förarbetena till KSL konstaterades att de krav som ställs på stämningsansökans innehåll innebär att svensk rätt uppfyller direktivets krav på en utförlig motivering med rimligen tillgängliga fakta.²⁹¹ Det verkar därför som att lagstiftaren har ansett att den beskrivning som käranden förväntas lämna för att talan ska tas upp till prövning motsvarar den beskrivning som krävs för att bevisutlämning ska medges enligt skadeståndsdirektivet. Konsekvensen blir att en begäran om edition som framställs innan talan väcks ändå skulle behöva uppfylla samma krav på utförlighet som ställs enligt 42 kap. 2 § RB. En föregående editionstalan kan därför inte, tolkad på det sättet, hjälpa en skadelidande som har svårt att uppfylla kraven för en stämningsansökan.

I *Melia* har EU-domstolen dock uttalat sig om tolkningen av det så kallade rimlighetskriteriet i artikel 5.1. Domstolen framhöll bland annat att ett beviskrav som innebär att skadelidande måste visa att det är mer sannolikt än osannolikt att ansvarsvillkoren är uppfyllda gör det praktiskt taget omöjligt eller orimligt svårt att väcka talan.²⁹² Domstolen drog slutsatsen att det, för att visa rimligheten i skadeståndsanspråket, är tillräckligt att käranden visar att antagandet av ansvarsvillkoren är uppfyllda skäligen kan godtas.²⁹³ Det kan därför finnas anledning att närmare undersöka hur den nuvarande tillämpningen av reglerna förhåller sig till en sådan tolkning.

Även i den ovan redovisade utredningen diskuterades editionsinstitutets eventuella otillräcklighet. Bland annat framhölls just de krav på precisering som måste vara uppfyllda för att en begäran om edition ska medges samt att edition inte får utnyttjas för bevis efterforskning. Utredningen klargjorde att editionsinstitutet inte var lika användbart som det amerikanska systemet för *discovery*.²⁹⁴

²⁸⁹ Jfr t.ex. prop. 2004/05:117 s. 4.

²⁹⁰ Jfr skäl 16 i skadeståndsdirektivet.

²⁹¹ Se prop. 2016/17:9 s. 66. 2

²⁹² Se C-286/24 *Melia*, ECLI:EU:C:2026:49 p. 86.

²⁹³ Se C-286/24 *Melia*, ECLI:EU:C:2026:49 p. 88.

²⁹⁴ Se SOU 2004:10 s. 100.

Möjligheterna till discovery i amerikansk antitrustlagstiftning är dock bara en av många mekanismer som har ansetts bidra till att lagstiftningen är så framgångsrik som den är.²⁹⁵ Den amerikanska antitrustlagstiftningen tillhandahåller dessutom flera andra mekanismer som tillsammans skapar incitament för enskilda att tvista.²⁹⁶ Det låga antalet konkurrensrättsliga skadeståndsprocesser i Europa har ofta även förklarats med avsaknaden av en etablerad rättslig tradition och en utpräglad konkurrenskultur.²⁹⁷ Förmodligen kan inte ett enskilt instrument tillskrivas alltför stor betydelse för utövandet av rätten till skadestånd. Införandet av mer fördelaktiga processuella villkor skulle dock på sikt möjligen kunna bidra till en mer utvecklad processkultur även i Sverige. Kanske är *Google/PriceRunner*-målet början på en sådan utveckling?

²⁹⁵ Jfr t.ex. Slotte (2017) s. 70.

²⁹⁶ Se SOU 2004:10 s. 97 f och där gjorda hänvisningar. Jfr Slotte (2017) s. 70.

²⁹⁷ Se SOU 2004:10 s. 98. Jfr också Bernitz (2016) s. 12.

Källförteckning

Offentligt tryck

Sverige

Prop. 1983/84:78 Ändringar i rättegångsbalken m.m.

Prop. 1986/87:89 om ett reformerat tingsrättsförfarande.

SOU 2004:10 Rätten till skadestånd enligt konkurrenslagen.

Prop. 2004/05:117 Skadestånd enligt konkurrenslagen, m.m.

Prop. 2016/17:9 Konkurrensskadelag.

Prop. 2020/21:51 Konkurrensverkets befogenheter.

Europeiska unionen

Wawlbroeck, Denis, Slater, Donald & Even-Shoshan, Gil (Ashurst) (2004): 'Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules – comparative report'. [cit. Ashurst-studien (2004)].

Green Paper Damages actions for breach of the EC antitrust rules COM(2005) 672 final. [cit. Grönbok (2005)].

Commission staff working paper – Annex to the Green Paper – Green Paper Damages actions for breach of the EC antitrust rules COM(2005) 672 final. [cit. Bilaga till grönbok (2005)].

Vitbok om skadeståndstalan vid brott mot EG:s antitrustregler, KOM(2008) slutgiltig 166. [cit Vitbok (2008)].

Commission staff working paper accompanying the White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules COM(2008) 165 final. [cit. Bilaga till vitbok (2008)].

Praxis

Svenska domstolar

NJA 1989 s. 492.

Göta hovrätt, RH 1993:162.

Patent- och marknadsdomstolen, PMT 1860–22.

EU-domstolen

C-26/62 *Van Gend & Loos*, ECLI:EU:C:1963:1.

C-6/64 *Costa mot ENEL*, ECLI:EU:C:1964:66.

C-127/73 *BRT mot SABAM*, ECLI:EU:C:1974:25.

C-21/76 *Handelskwekerij Bier mot Mines de Potasse d'Alsace*, ECLI:EU:C:1976:66.

C-33/76 *Rewe mot Landwirtschaftskammer für das Saarland*, ECLI:EU:C:1976:188.

C-45/76 *Comet BV mot Produktschap voor Siegewassen*, ECLI:EU:C:1976:191.

C-158/80 *Rewe mot Hauptzollamt Kiel*, ECLI:EU:C:1981:163.

C-453/99 *Courage och Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465.

C-295/04, C-296/04, C-297/04 & C-298/04 *Manfredi*, ECLI:EU:C:2006:461.

C-432/05 *Unibet*, ECLI:EU:C:2007:163.

C-360/09 *Pfleiderer*, ECLI:EU:C:2011:389.

C-536/11 *Donau Chemie*, ECLI:EU:C:2013:366.

C-557/12 *Kone*, ECLI:EU:C:2014:1317.

C-27/17 *flyLAL-Lithuanian Airlines* ECLI:EU:C:2018:533.

C-637/17 *Cogeco Communications*, ECLI:EU:C:2019:263.

C-30/20 *Volvo m.fl.*, ECLI:EU:C:2021:604.

C-819/19 *Stichting Cartel Compensation v Koninklijke Luchtvaart Maatschappij NV* EU:C:2021:904.

C-267/20 *Volvo och DAF Trucks*, ECLI:EU:C:2022:494.

C-312/21 *Tráficos Manuel de Ferrer*, ECLI:EU:C:2023:99.

GA Szpunar i C-163/21 *PACCAR* m.fl., ECLI:EU:C:2023:99.

C-25/21 *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos*, ECLI:EU:C:2023:298.

C-605/21 *Heureka Group*, ECLI:EU:C:2024:324.

C-253/23 *ASG 2*, ECLI:EU:C:2025:40.

C-21/24 *Nissan Iberia*, ECLI:EU:2025:659.

C-286/24 *Melia*, ECLI:EU:2026:49.

Övrigt

Stockholms tingsrätt vid Sveriges domstolar, 'Uppmärksammade mål' <
<https://www.domstol.se/stockholms-tingsratt/om-tingsratten/aktuellt/uppmarksammade-mal/>> (besökt 2026-05-19).

Litteratur

Albors-Llorens, Albertina (2018): 'Antitrust Damages in EU Law: The Interface of Multifarious Harmonisation and National Procedural Autonomy'. *University of Queensland Law Journal*, Vol. 37(1) s. 139-151 [cit. Albors-Llorens (2018)].

Albors-Llorens, Albertina (2002): 'Courage v Crehan: Judicial Activism or Consistent Approach?'. *The Cambridge Law Journal*, Vol 61(1) s. 38–41. [cit. Albors-Llorens (2002)].

Andersson, Helene (2019): 'The Quest for Evidence – Still an Uphill Battle for Cartel Victims?' i: Strand, Magnus, Bastidas, Venegas & C Iacovides, Marios (red), *EU Competition Litigation – Transposition and First Experiences of the New Regime*, Hart Publishing, Oxford. [cit. Andersson (2019)].

Bernitz, Ulf (2016): 'Introduction to the Directive on Competition Damages Actions' i: Bergström, Maria, Iacovides, Marios, Strand, Magnus (red), *Harmonising EU Competition Litigation: The New Directive and Beyond*, Hart Publishing, Oxford. [cit. Bernitz (2016)].

Bernitz, Ulf (2019): *Svensk och europeisk marknadsrätt 1 – Konkurrensrätten och marknadsekonomin rättsliga grundvalar*. 5 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Bernitz (2019)].

Caro de Sousa, Pedro (2024): *The Private Enforcement of Competition Law*. 1 uppl., Oxford University Press, Oxford. [cit. Caro de Sousa (2024)].

Carlsson, Kenny: *Konkurrensskadelag (2016:964)*, 2 kap. 1 §, Karnov 2026-04-28 (JUNO). [cit. Carlsson (2026)].

Carlsson, Kenny: *Konkurrensskadelag (2016:964)*, 5 kap. 9 §, Karnov 2026-04-28 (JUNO). [cit. Carlsson (2026)].

Classen, Ulrich, Seegers, Martin (2019): ‘A practitioner’s Perspective’ i: Strand, Magnus, Bastidas, Venegas & C Iacovides, Marios (red), *EU Competition Litigation – Transposition and First Experiences of the New Regime*, Hart Publishing, Oxford. [cit. Classen & Seegers (2019)].

Drake, Sara (2006), ‘Scope of Courage and the principle of “individual liability” for damages: further development of the principle of effective judicial protection by the Court of Justice’. *European Law Review*, Vol. 31(6) s. 841–864. [cit. Drake (2006)].

Dunne, Niamh (2015): ‘Courage and compromise: the directive on antitrust damages’. *European Law Review*, Vol. 40(4) s. 581–597. [cit. Dunne (2015)].

Dunne, Niamh (2016), ‘Antitrust and the Making of European Tort Law’. *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 36(2), s. 366–399. [cit. Dunne (2016)].

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars (2009): *Rättegång. Fjärde häftet*, 7 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Ekelöf m.fl. (2009)].

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael (2011): *Rättegång. Femte häftet*, 8 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Ekelöf m.fl. (2011)].

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmqvist, Ragnar & Renfors, Cecilia (2025): *Rättegångsbalken*, Version 99, Norstedts Juridik (JUNO). [cit. Fitger m.fl. (2025)].

Halberstam, Daniel (2021): ‘Understanding National Remedies and the Principle of National Procedural Autonomy: A Constitutional Approach’. *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, Vol. 23 s. 128–158. [cit. Halberstam (2021)].

Havu, Katri, Tarkkila, Liisa (2018), ‘EU Competition Litigation and Member State Procedural Autonomy – Current Issues’. *Global Competition Litigation Review*, Vol. 11(2) s. 65–71. [cit. Havu & Tarkkila (2018)].

Hettne, Jörgen, Otken Eriksson, Ida (2011): *EU-rättslig metod – Teori och genomslag i svensk rättstillämpning*, 2 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Hettne & Otken Eriksson (2011)].

Hitchings, Paul (2023): 'The impact of EU law on national civil procedure in competition damages litigation: the case of quantification of harm in competition damages litigation'. [cit. Hitchings (2023)].

Hjærtström, Max, Nowag, Julian (2019): 'EU Competences and the Damages Directive: The Continuum Between Minimum and Full Harmonisation' i: Strand, Magnus; Bastidas, Venegas & C Iacovides Marios (red), *EU Competition Litigation – Transposition and First Experiences of the New Regime*, Hart Publishing, Oxford. [cit. Hjærtström & Nowag (2019)].

Karlsson, Johan, Wessman, Richard, Osen Bergqvist, Trine (2025): *Konkurrensskadelagen – En kommentar*, Norstedts Juridik (JUNO). [cit. Karlsson, Wessman & Osen Bergqvist (2025)].

Karlsson, Johan, Osen Bergqvist, Trine (2022): *Konkurrensträtt – En handbok*, 6 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Karlsson & Osen Bergqvist (2022)].

Kersting, Christian (2025): 'The saw on the Legal Services Act: principle of effectiveness and claim bundling in cartel damages proceedings – case note on ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH v Land Nordrhein-Westfalen (C-253/23) EU:C:2025:40'. *Global Competition Litigation Review*, Vol. 18(2) s. 39–47. [cit. Kersting (2025)].

Kleineman, Jan (2025): 'Rättsdogmatisk metod' i: Nääv, Maria, Zamboni, Mauro (red), *Juridisk metodlära*, 3 uppl., Studentlitteratur, Lund. [cit. Kleineman (2025)].

Law, Stephanie, T. Nowak, Janek (2020): 'Procedural Harmonisation by the European Court of Justice: Procedural Autonomy and the Member States' Perspective' i: Gascón Inchausti, Fernando & Hess, Burkhard (red), *The Future of the European Law of Civil Procedure – Coordination or Harmonisation?*, Intersentia, Cambridge. [cit. Law & T. Nowak (2020)].

Marcos, Francisco (2023): 'Chapter 11: Access to evidence: the 'disclosure scheme' of the Damages Directive' i: Rodger, Barry, Ferro, Miguel, Marcos, Francisco (red), *Research Handbook on Private Enforcement of Competition Law in the EU*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham. [cit. Marcos (2023)].

Nordh, Roberth (2019): *Bevisrätt A – Allmänna bevisfrågor*, 2 uppl., Iustus Förlag, Uppsala. [cit. Nordh (2019)].

Parcu, Pier L, Monti, Giorgio, Botta, Marco (2018): *Private Enforcement of EU Competition Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham. [cit. Parcu, Monti & Botta (2018)].

Radetzki, Marcus (2023): 'Förord' i: Karlsson, Johan, Wessman, Richard, Osen Bergqvist, Trine (2025): *Konkurrensskadelagen – En kommentar*, Norstedts Juridik (JUNO). [cit. Radetzki (2023)].

Simonsson, Ingeborg (2021): 'Förord till sjätte upplagan' i: Karlsson, Johan & Osen Bergqvist, Trine (2022), *Konkurrensrätt – En handbok*, 6 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm. [cit. Simonsson (2021)].

Slotte, Lisa (2017): 'Ny konkurrensskadelag – om möjligheter och svårigheter att få ersättning för konkurrensskada'. *Juridisk Publikation* 1/2017 s. 47–77. [cit. Slotte (2017)].

Sundin, Bertil (2025): *Rättegångsbalk (1942:740)*, 42 kap. 2 §, Lexino (JUNO). [cit. Sundin (2025)].

Thornefors (2024), *Rättegångsbalk (1942:740)*, 42 kap. 4 §, Lexino (JUNO). [cit. Thornefors (2024)].

Truli, Emmanuela (2016): 'Will Its Provisions Serve Its Goals Directive 2014/104/EU on Certain Rules Governing Actions for Damages for Competition Law Infringements'. *Journal of European Competition Law & Practice*, Vol. 7(5) s. 299–312. [cit. Truli (2016)].

Vallines García, Enrique (2020): 'Harmonising Access to Information and Evidence: The Directives on Intellectual Property and Competition Damages' i: Gascón Inchausti, Fernando & Hess, Burkhard (red.), *The Future of the European Law of Civil Procedure – Coordination or Harmonisation?*, Intersentia, Cambridge. [cit. Vallines García (2020)].

Van Cleyenbreugel, Pieter (2016): 'Embedding Procedural Autonomy: The Directive and National Procedural Rules' i: Bergström, Maria, Iacovides, Marios & Strand, Magnus (red.), *Harmonising EU Competition Litigation: The New Directive and Beyond*, Hart Publishing, Oxford. [cit. Van Cleyenbreugel (2016)].

Wahl, Nils (2000): *Konkurrensskada*, Jure CLN AB, Stockholm. [cit. Wahl (2000)].

Westberg, Peter (2010): *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål*, Norstedts Juridik (JUNO). [cit. Westberg (2010)].